

UDK 902
ISSN 1330-0644
VOL. 15.-16./1998.-1999.
ZAGREB, 1999.

Prilozi

Instituta za arheologiju u Zagrebu

Pril. Inst. arheol. Zagrebu 15.-16./1998.-1999.
Str./Pages 1-116, Zagreb, 1999.

Časopis koji je prethodio

Prilozi 1., 1983., Prilozi 2., 1985., 3.-4., 1986.-1987., 5.-6., 1988.-1989., 7., 1990.,
8. 1991., Pril. Inst. arheol. Zagrebu 9., 1992., 10., 1993., 11.-12./1994.-1995.,
13.-14./1996.-1997.

Nakladnik/ Publisher

INSTITUT ZA ARHEOLOGIJU/
INSTITUTE OF ARCHAEOLOGY

Adresa uredništva/ Address of the editor's office

Institut za arheologiju/Institute of archaeology
HR - 10000 Zagreb, Ulica grada Vukovara 68
Telefon/phone/fax ++385/01/615 02 50

Glavni i odgovorni urednik/ Editor in chief

Željko TOMIČIĆ (Zagreb)

Redakcijski odbor/ Editorial committee

Dunja GLOGOVIĆ (Zagreb), Timotej KNIFIC (Ljubljana, SLO), Remza KOŠČEVIĆ
(Zagreb), Laszlo KÓVACS (Budapest, HUN), Kornelija MINICHREITER (Zagreb),
Mladen RADIĆ (Osijek), Željko RAPANIĆ, (Split) Aleksandar RUTTKAY (Nitra,
SK), Ivančica SCHRUNK (Minneapolis, USA), Željko TOMIČIĆ (Zagreb).

Prijevod na engleski/ English translation

Jadranka BOLJUNČIĆ
Barbara SMITH-DEMO

Prijevod na njemački/ German translation

Erna FERENDŽA

Lektura/ Language editor

Marijan RIČKOVIĆ (hrvatski)
Ulrike STEINBACH (njemački)
Barbara SMITH-DEMO (engleski)

Dizajn/ Design

Roko BOLANČA

Korektura/ Proofreaders

Krešimir KVOČIĆ

Grafička priprema/ DTP

Studio "U", Zagreb

Računalni slog/ Layout

Ranko PERŠIĆ, Zagreb

Tisak/ Printed by

Tiskara PETRAVIĆ d.o.o.

Naklada/ Circulation

600 primjeraka/ 600 examples

Sekundarne publikacije/ Indexed in

GERMANIA Anzeiger der Römisch-Germanischen Kommission des Deutschen
Archaeologischen Instituts, Verlag Philipp von Zabern, Mainz

Izdavanje časopisa novčano podupire

MINISTARSTVO ZNANOSTI I TEHNOLOGIJE REPUBLIKE HRVATSKE
HR - 10000 Zagreb, Strossmayerov trg 4

Sadržaj

Izvorni znanstveni radovi

- 5 KORNELIJA MINICHREITER
Ranoneolitički ukopi i pogrebni običaji u naseljima starčevačkog kulturnog kompleksa
- 21 REMZA KOŠČEVIĆ
Merkurove statuete iz Siscije
- 29 REMZA KOŠČEVIĆ
Neobjavljene fibule iz rimske Dalmacije i Mezije
- 41 ŽELJKO TOMIČIĆ
Ranosrednjovjekovno groblje u Sv. Jurju u Trnju u Medimurju - prinos datiranju nalazišta
- 61 TAJANA SEKELJ IVANČAN, SNJEŽANA KUŽIR,
MARIO BAUER, ZORKO MARKOVIĆ
Slučajni nalaz lubanje *Canis familiaris* položene u srednjovjekovnu keramičku posudu s lokaliteta Torčec - Cirkvišće kraj Koprivnice
- 81 LADA PRISTER
Susedgrad
- 91 ZORISLAV HORVAT
Hrastovica kraj Petrinje
- 101 JADRANKA BOLJUNČIĆ
Digital Radiovisiography in Bone Density Analysis: Neanderthal and Early Modern *Homo sapiens* Versus Modern *Homo sapiens* Supraorbital Region

Prikazi

- 105 DUNJA GLOGOVIĆ
Χρόνος, Beiträge zur prähistorischen Archäologie zwischen Nord-und Südosteuropa, Festschrift für Bernhard Hänsel, *Internationale Archäologie, Studia honoraria 1*, Marburg, 1997., 827 str. sa slikama
- 107 TAJANA SEKELJ IVANČAN I DUNJA GLOGOVIĆ
CENTRAL EUROPE IN 8th - 10th CENTURIES, *International Scientific Conference, Bratislava, October 2-4, 1995, Bratislava, 1997.*, 210 stranica s ilustracijama
- 110 TAJANA SEKELJ IVANČAN
Dušan Čaplovič, VČASNOSTREDOVEKÉ OSÍDLLENIE SLOVENSKA, Academic Electronic Press, Bratislava, 1998.
- 113 KORNELIJA MINICHREITER
Kratice

Contents/Inhaltsverzeichnis

Original scientific papers

- KORNELIJA MINICHREITER
Early Neolithic Burials and Funerary Customs in Settlements of the Starčevo Culture Complex
- REMZA KOŠČEVIĆ
Figurines of Mercury from Siscia
- REMZA KOŠČEVIĆ
Unpublished Fibulae from Roman Dalmatia and Moesia
- ŽELJKO TOMIČIĆ
Der frühmittelalterliche Friedhof in Sv. Juraj u Trnju in Medimurje - Ein Beitrag zur Datierung der Fundstelle
- TAJANA SEKELJ IVANČAN, SNJEŽANA KUŽIR,
MARIO BAUER, ZORKO MARKOVIĆ
*Zufallsfund eines Schädels von *Canis familiaris* in einem mittelalterlichen Keramikgefäß Fundstelle Torčec-Cirkvišće bei Koprivnica*
- LADA PRISTER
Susedgrad
- ZORISLAV HORVAT
Hrastovica bei Petrinja
- JADRANKA BOLJUNČIĆ
*Digitalna radioviziografija u analizi gustoće kosti: nadočna regija neandertalaca i najstarijeg suvremenog *Homo sapiens* u usporedbi s nadočnom regijom suvremenog *Homo sapiens**

- KORNELIJA MINICHREITER
Abbreviations / Abkürzungen

Ranosrednjovjekovno groblje u Sv. Jurju u Trnju u Međimurju - prinos datiranju nalazišta

Der frühmittelalterliche Friedhof in Sv. Juraj u Trnju in Međimurje - Ein Beitrag zur Datierung der Fundstelle

Izvorni znanstveni rad

Srednjovjekovna arheologija

Original scientific paper

Mediaeval archaeology

UDK 904:5 (497.5 Sv. Juraj u Trnju) "09/10"

Prof. dr. sc. ŽELJKO TOMIČIĆ

Institut za arheologiju

Ulica grada Vukovara 68

HR - 10000 Zagreb

U tekstu autor iznosi prijedlog horizontalne stratigrafije kao i pouzdanijeg datiranja rano-srednjovjekovnog kosturnog groblja na redove, otkrivenog u središtu sela Sv. Juraj u Trnju u Međimurju. Nakon dokazivanja starosti (XI. stoljeće) autor pokušava prepoznati i karakter groblja. Na temelju prikupljenih spoznaja naslućuju se mikrotopografski odnosi selo - groblje - sakralni objekt Sv. Jurja.

U središtu međimurskog sela Sv. Juraj u Trnju, u srcu tog arheologijom prebogatoga najsjevernijeg kutka domovine, otkriven je u jesen 1983. godine, prigodom izgradnje Područne škole, južno od župne crkve posvećene sv. Jurju, segment nekoć, zacijelo, većeg kosturnog groblja na redove. To je nalazište, nakon pokusnih zaštitnih sondiranja u kasnu jesen 1983. godine (TOMIČIĆ, 1985., 59.-61.), pa potom sustavnih zaštitnih arheoloških istraživanja, provedenih tijekom ljeta 1984. (TOMIČIĆ, 1985. a, 26.-27.; TOMIČIĆ, 1986., 136., slike 36. i 82.), prepoznato kao ranosrednjovjekovno groblje bjelobrdske obilježja (TOMIČIĆ, 1990., 115.-120.).

Crkva posvećena sv. Jurju u selu Sv. Juraj u Trnju navodi se u popisu što ga je sastavio arhiđakon Ivan Gorički 1334. godine.¹ Naša povjesničarka umjetnosti i vrsna poznavateljica kulturno-povijesnog naslijeđa Međimurja Anđela Horvat, naslutila je, u crkvama, koje navodi u svom popisu Ivan Gorički, na području međurječja Mure i Drave postojanje jednog ranosrednjovjekovnog horizonta sakralnog graditeljstva u kojem prevladavaju titulari sv. Jurja, sv. Lovre, sv. Marije, sv. Marka i, posebice, sv. Martina (HORVAT, 1956., 49. i karta IV.).

Glede ubikacije crkve Sv. Jurja koja se navodi u popisu arhiđakona Ivana Goričkog, A. Horvat nije bila sigurna od-

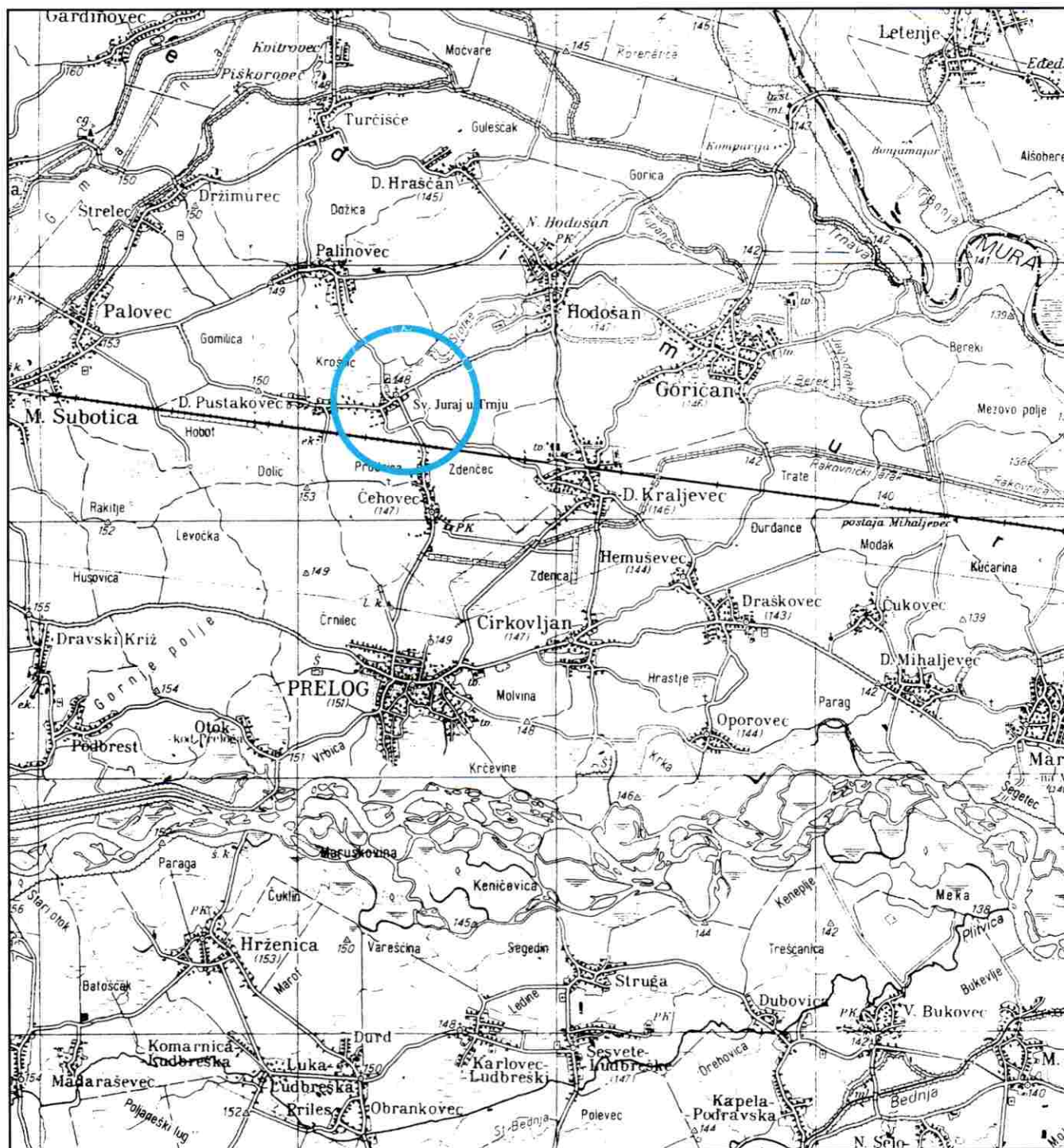
nosi li se taj titular na župu Sv. Jurja na Bregu, dakle u selu Lopatincu u briježnom dijelu Međimurja ili na župu u selu Sv. Jurja u Trnju u nizinskom dijelu mursko-dravskog međurječja (HORVAT, 1956., 123.-124., bilj. 525.-528., karta IV.). Istaknuti poznavalac naše crkvene povijesti Juraj Kolaric, inače rodom iz Sv. Jurja u Trnju, čvrstim je argumentima, oslanjajući se na Rudolfa Horvata (HORVAT, 1944., 8.), potkrijepio utemeljenu tezu kako je župna crkva Sv. Jurja najvjerojatnije bila upravo u tom međimurskome istoimenom selu (KOLARIĆ, 1984., 12., n. 3.).² U nastavku se osvrćemo na zbirne podatke o arheološkom nalazištu i inventaru groblja.

Sustavna arheološka istraživanja na položaju Područne škole u selu Sv. Juraj u Trnju, koja su organizirana u ljeto 1984. godine, obuhvatila su, u zonama južno od crkve Sv. Jurja i tadašnje međunarodne ceste Čakovec - Goričan - Nagykanizsa, odnosno zapadno uz temelje tornja crkve, površinu od 240 m² (slika 1.).³ Otkriveno je i arheološkom metodom istraženo 40 grobnih cjelina (slika 2. i 3.) U južnom

² U najstarijim pisanim vrelima za Međimurje koja se odnose na XIII. stoljeće, a objelodanio ih je Rudolf Horvat, Povijest Međimurja, Zagreb, 1944., 8., navode se i sela Goričan i Palinovec. Upravo ta sela se u popisu župa Zagrebačke biskupije iz 1334. godine navode kao filijale župe Sv. Jurja u Trnju. Koristimo prigodu da uputimo izraze naše zahvalnosti dr. Jurju Kolaricu, posebice na korisnim savjetima i potpori pri oblikovanju ovoga teksta.

³ Voditelj zaštitnih arheoloških istraživanja bio je autor ovih redaka, tada kustos Arheološkog odjela Muzeja Međimurja u Čakovcu. U istraživanjima su sudjelovali: dr. Zdenko Vinski i Vladimir Sokol, koji su pomogli korisnim stručnim savjetima. Kolegi V. Sokolu srdačno zahvaljujemo na sudjelovanju u istraživanjima i izradi fotodokumentacije nalazišta. Geodetsku dokumentaciju izradio je I. Grčić, d. i. geod., kojemu kao i Z. Fridmanu, d. i. geod., srdačno zahvaljujemo.

¹ Popis župa iz 1334. godine objelodanili su: zagrebački kanonik BALTHASARIS ADAMI KERCSSELICH *De Corbavia Historiarum cathedralis ecclesiae Zagrabiensis* I. 1. Zagrabiæ, 1770., Franjo Rački, *Popis župa Zagrebačke biskupije 1334. i 1501. godine*, Stari-ine IV., Zagreb, 1872., 201.-229., Ivan Tkalčić, *Monumenta historica episcopatus Zagrabiensis* II., Zagreb, 1874., Josip Buturac, *Popis župa Zagrebačke biskupije od godine 1334.*, Zbornik Zagrebačke biskupije 1094.-1944., Zagreb, 1944., 409.-454.

Slika 1. Zemljovid Međimurja s položajem sela Sv. Juraj u Trnju. Mjerilo 1:25000

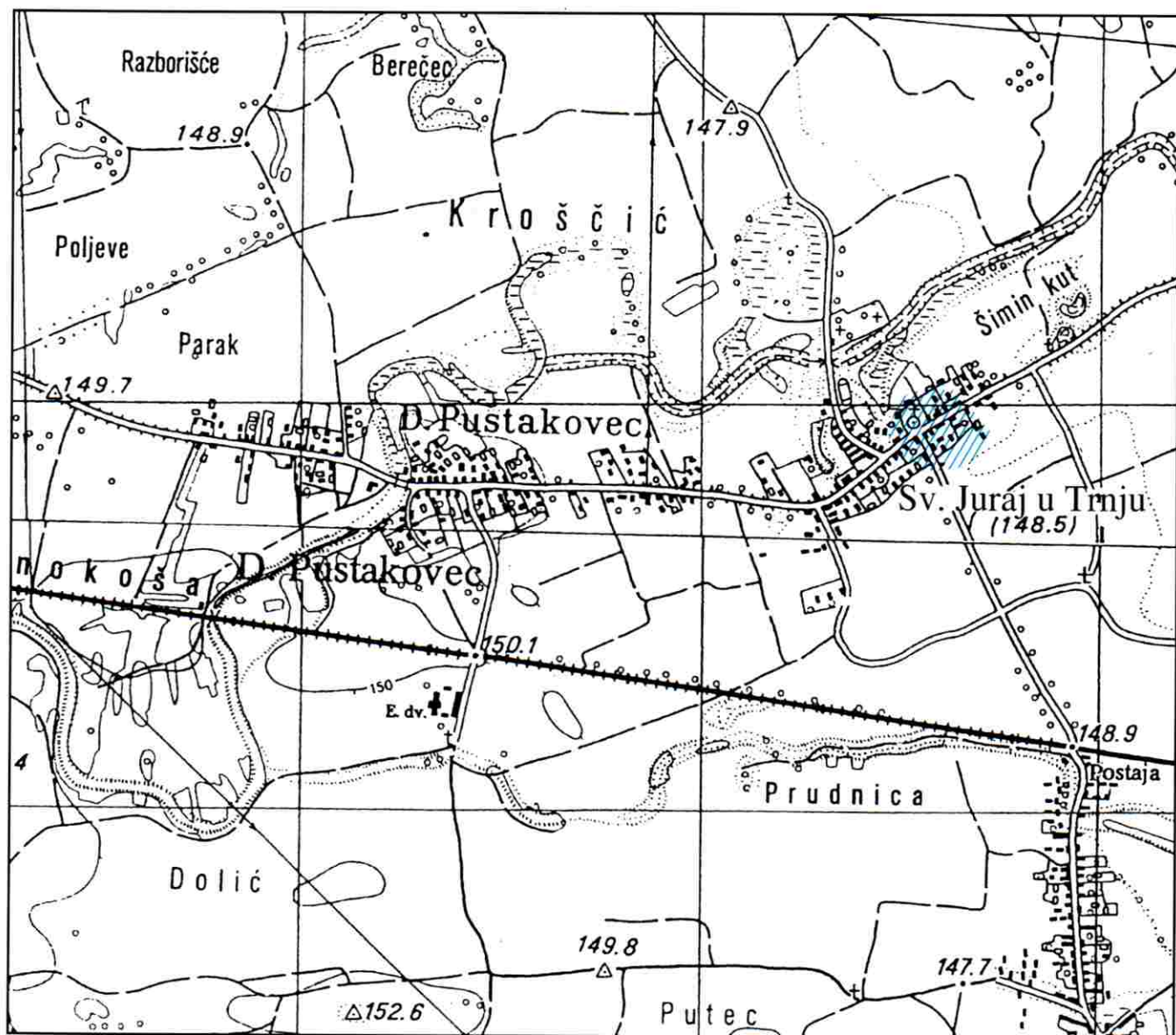
Abb. 1 Landkarte von Međimurje, mit der Lage des Dorfes Sv. Juraj u Trnju. Maßstab: 1:25000

dijelu područja istraživanja otkriveno je 36 grobnih cjelina (slika 4.). Istraženo područje predstavlja segment nekoć većeg kosturnog groblja na redove u kojem se jasno prepoznaju redovi grobova s kosturnim ukopima pokojnika, otkrivenim na promjenljivim dubinama od 0,70 do 0,90 m. Premda antropologijska analiza nije provedena, ipak je terenskom autopsijom utvrđeno postojanje 19 ženskih i 5 muških jedinki, u različitoj starosnoj dobi, dok je u 3 slučaja dokazan kostur djeteta.

Orientacija pokojnika je istok - zapad, s glavama pokopanih jedinki na zapadnoj strani.

Groblje se, nalik elipsi, nekoć pružalo smjerom od istoka prema zapadu oko tlocrta crkve. To su, pored arheoloških istraživanja, potvrdili i rezultati provedenog anketiranja pučanstva. U 11 grobnih cjelina, od sveukupno 40 otkrivenih tijekom istraživanja, registrirani su arheološki nalazi (T. 4.). Poglavitito je riječ o nakitnim tvorevinama, koje možemo rasporediti u nekoliko predmetnih skupina.⁴

4 Arheološki i antropološki nalazi, prikupljeni tijekom istraživanja u Sv. Jurju u Trnju, pohranjeni su u Muzeju Međimurja u Čakovcu.

Naušnica je veoma rijetka pojava. Otkriven je samo u grobnoj cjelini broj 6 (T. 1., 2, T. 5., 1) jedan primjerak lijevane srebrne rustikalne inačice tzv. volinjske naušnice (tip 17 b).⁵ Učestalija je pojava brončanih i srebrnih karičica s petljom nalik slovu S (tip I i II). Sveukupno je otkriveno osam istovrsnih karičica u grobnim cjelinama broj 5 (T. 1., 1), 9 (T. 3., 1) i 16 (T. 3., 2).

Potom, u pet slučajeva susrećemo primjerke ogrlica-đerdana od raznolikih perli. Pojavljuju se ogrlice s perlicama iz gline ili od puhanog stakla (tip 39-40). U tri su slučaja otkrivene ogrlice od poliedričnih perforiranih perla iz poludragog kamena ametista i fluorita (tip 41 ili prema našoj podjeli tip 42). Riječ je o grobnim cjelinama broj 5 (T. 1., 1; T. 5., 3), 6 (T. 1., 2; T. 5., 4) i 8 (T. 2.; T. 6., 1; T. 6., 2). U grobnoj cjelini broj 8 poliedrične perle od ametista i fluorita otkrivene su u kombinaciji s perforiranim kauri-pužićima (T. 2.; T. 7., 1).

Rijedak primjerak, zacijelo, ukrasne tvorevine, predstavlja lijevani šestokraki perforirani privjesak nalik morskoj

zvijezdi. Taj unikatan primjerak otkriven je u grobnoj cjelini broj 5 (T. 1., 1; T. 7., 2) u kombinaciji s ogrlicom od perforiranih poliedričnih perli iz ametista i fluorita i jednim maloformatnim privjeskom karičice s narebrenom i široko raskucanom petljom nalik slovu S (tip II).

U grobnoj cjelini broj 9 (T. 3., 1; T. 7., 3) otkriven je primjerak lijevanog brončanog prstena istaknutog srednjeg valovitog grebena (tip 34 a). Jednostavan prsten od brončanog raskucanog lima s urezanim cik-cak ukrasima (tip 35) otkriven je u kombinaciji s rustikalnom lijevanom srebrnom inačicom volinjske naušnice (tip 17 b) i ogrlicom od perforiranih poliedričnih perli u grobnoj cjelini broj 6 (T. 1., 2; T. 7., 3; T. 7., 4).

U dva su slučaja u grobnim cjelinama ranosrednjovjekovnog groblja u Sv. Jurju u Trnju otkriveni perforirani zubi derači psa, a u jednom slučaju i željezni nožić.⁶

Polazište analizi materijalne kulture, otkrivene u kosturnom groblju na redove u Sv. Jurju u Trnju, tvore netom pobrojani nalazi iz nekolicine iskazljivijih grobnih cjelina

5 U našem radu koristimo se tipolojskom raščlambom koju je predložio Jochen Giesler (GIESLER, 1981.).

6 Na ove nalaze u našem prikazu ne osvrćemo se podrobnije.

Slika 2. Pogled s tornja crkve Sv. Jurja na područje arheoloških istraživanja južno od crkve i ceste. Snimio 1984. Vladimir Sokol

Abb. 2 Blick vom Turm der Kirche des hl. Georg auf das Gebiet der archäologischen Forschungen südlich der Kirche und Straße. Aufgenommen 1984 von Vladimir Sokol.

Slika 3. Pogled na južni segment istraženog dijela groblja u Sv. Jurju u Trnju. Snimio 1984. Vladimir Sokol

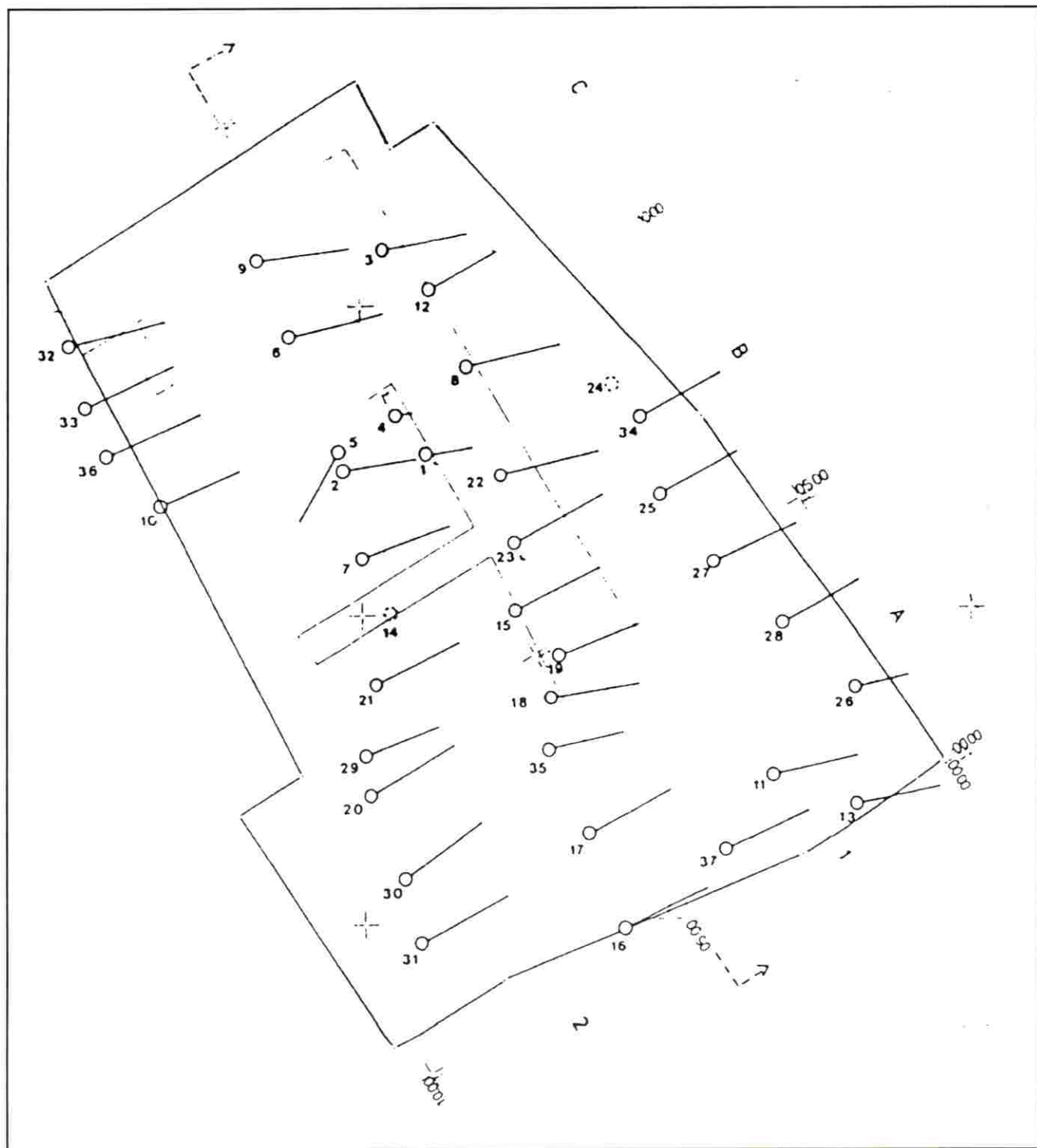
Abb. 3 Blick auf das südliche Segment des erforschten Friedhofsteils in Sv. Juraj u Trnju. Aufgenommen 1984 von V. SOKOL.

(T. 1.-T. 7.). Na situacijskom planu groblja prikazan je istražen segment većeg kosturnog groblja, gdje je otkriveno pet redova ukopa, raspoređenih od sjevera prema jugu (slika 4.).

Raspored nalaza u groblju pokazuje nam priloženi situacijski plan (T. 4.). Taj je raspored posebice važan radi sveukupnog poimanja pretpostavljenog redoslijeda pokopavanja u groblju, odnosno mogućeg utvrđivanja početaka i trajanja njegova korištenja.

Za našu analizu izdvojili smo grobne cjeline broj 5 (T. 1., 1), 6 (T. 1., 2), 8 (T. 2.), 9 (T. 3., 1) i 16 (T. 3., 2) koje su pretežito raspoređene u sjeverozapadnom dijelu groblja (T. 4.). Valja pripomenuti kako uslijed maloga sveukupnog broja nalaza raspoložemo i s malim uzorkom za stvaranje pouzdanijih zaključaka. Ipak, raznolikost nakitnih tvorevina pruža dosta čvrsta uporišta za dataciju barem istraženog dijela groblja.

Najbrojniju nakitnu skupinu tvore karičice iz bronce i srebra s petljom nalik slovu S, koje su otkrivene u grobnim

Slika 4. Situacijski plan ranosrednjovjekovnog groblja kraj crkve Sv. Jurja u Trnju. Crtež I. GRČIĆ, d. i. geod. Mjerilo 1:200

Abb. 4. Lageplan des frühmittelalterlichen Friedhofs neben der Kirche Sv. Juraj u Trnju. Zeichnung: I. GRČIĆ, Dipl.-Ing. Geod. Maßstab: 1:200.

cjelinama 5 (T. 1., 1), 9 (T. 3., 1), 16 (T. 3., 2) i 22. Fenomenom karičica posebice se temeljito bavio Jochen Giesler (GIESLER, 1981.). Podrobno analizirajući veličinu, tj. promjer i debljinu karika Giesler je izdvojio kao starije velikoformatne (tip I), odnosno mlađe, maloformatne karičice tipa II.

Karičice sa S-petljom tvore unutar međurječja Drave, Dunava i Save najčešću ukrasnu tvorevinu bjelobrdске kulture (TOMIČIĆ, 1990., 144., 146.). Ondje je, zasad, pojava karičica tipa I-II registrirana na pedesetak nalazišta (TOMIČIĆ, 1990., 144.). Ta nakitna tvorevina pojavljuje se u dravsko-savskom međurječju vrlo rano, tj. već prije početka iskazivanja bjelobrdске kulture, dakle, prije početka ranog dijela I. stupnja te kulture (TOMIČIĆ, 1989., tab. 210.), a može se slijediti do kasnog razdoblja II. stupnja bjelobrdске kulture. Takve rezultate već je ranije prikupio J. Giesler vrednujući arheološke nalaze bjelobrdске u susjednoj Transdanubiji (GIESLER, 1981., tab. 53., 2). U inventaru groblja Sv. Juraj u Trnju karičice su prisutne od ranog I. stupnja do u kasni dio II. stupnja bjelobrdске kulture (tablica 1.). Sličnu smo pojavu prepoznali i u potkalničkom groblju Popovec kraj Sv. Petra Orehovca. Ondje se karičice sa S petljom također pojavljuju od ranog I. stupnja do u kasno razdoblje II. stupnja bjelobrdске kulture (TOMIČIĆ, 1991., 103., tab. VII.).

Ogrlice od perforiranih facetiranih poliedričkih perli od ametista i fluorita, označene u Gieslerovoj tipologijskoj shemi kao tip 41 a, kartirane su na području savsko-dravskog međurječja, zasad, u tri nalazišta bjelobrdске kulture (TOMIČIĆ, 1990., 85.-106.). U okolici podravskog sela Josipova (Ciganka) kraj Slatine, perle tipa 41 a otkrivene su u grobnim cjelinama broj 1 i 3 (TOMIČIĆ, 1990., tab. VII., 1-2). Ondje se ogrlice tipa 41 a pojavljuju u kombinaciji s maloformatnim karičicama s narebrenom S petljom tipa II i ogrlicama-đerdanima tipa 39-40, pa su uvrštene u kasni dio II. stupnja bjelobrdске kulture (TOMIČIĆ, 1990., tab. XI., 2).

U ranosrednjovjekovnom groblju Popovec-Bregi kraj Sv. Petra Orehovca podno Kalnika, perle od ogrlice tipa 41 a otkrivene su slučajno. Tamo su datirane u kasno razdoblje II. stupnja bjelobrdске kulture (TOMIČIĆ, 1991./1995./, 104., tab. VII.).

Ogrlice od perforiranih perli iz ametista i fluorita (tip 41 a) mađarska je arheologija ranoga srednjega vijeka u početku promatrala kao pojavu nakitne tvorevine druge polovine, odnosno posljednje četvrtine XI., kao i XII. stoljeća (SZÖKE 1962.). Prema drugom mišljenju, u tom je razdoblju, tj. tijekom XI. i XII. stoljeća bilo samo "doba cvata" te nakitne skupine (SZÖKE, VANDOR, 1987., 147.-150). U nekim područjima iskazivanja bjelobrdске kulture, ogrlice tipa 41 a pojavljuju se već tijekom prijelaza X. u XI. stoljeće, odnosno u prvoj polovini XI. stoljeća (SZÖKE, VANDOR, 1987., 147.-150.).⁷ Na grobljima u susjednoj Mađarskoj, točnije u Dunantulu, na kojima je proveo podrobna istraživanja horizontalne stratigrafije, J. Giesler je ogrlice od poliedričkih perforiranih facetiranih perli uvrstio u kasni razvojni stupanj bjelobrdске kulture. Masovniju pojavu ogrlica tipa 41 a Giesler je datirao u kasni dio II. stupnja bjelobrdске kulture (GIESLER, 1981., 132.). Naša su kronologijska istraživanja tu tezu potkrijepila.

U inventaru groblja otkrivenog u selu Sv. Juraj u Trnju, potom u Popovcu i u Josipovu (Ciganka) kraj Slatine primijećeno je kako se poliedričke fluoritne i ametistne perle pojavljuju redovito u kombinaciji s perforiranim kauri-pužićima. Ponekad, kao u grobnoj cjelini 9 u groblju Josipovo (Ciganka), kauri-pužići pojavljuju se i sami (TOMIČIĆ, 1990., tab. XI., 2). Kauri-pužići smo kartirali u međurječju Drave, Dunava i Save u grobljima Bijelo Brdo II (TOMIČIĆ, 1991., tab. 17.) i Kloštru Podravskom (BRUNŠMID, 1903./4., 30.-97.), potom u bosanskoj Posavini u Mahovljanima kraj Banja Luke (MILETIĆ, 1980.) i Gomjenici kraj Prijedora (MILETIĆ, 1967.) kao i u Mačvanskoj Mitrovici, uz desnu obalu donjega toka rijeke Save (ERCEGOVIĆ-PAVLOVIĆ, 1980.). U većem broju susrećemo ih u inventaru dječjih grobova, kako nam to zorno svjedoče primjeri grobne cjeline broj 40 u Gomjenici (MILETIĆ, 1967., 125.), grobne cjeline broj 4 u Mahovljanima (MILETIĆ, 1980., 142.), vjerojatno grobne cjeline broj 202 u Bijelom Brdu II, kao i grobne cjeline broj 9 u groblju kraj sela Josipovo (Ciganka) u podravskom dijelu Slavonije (TOMIČIĆ, 1990., tab. X., 1). Tu su znakovitu pojavu već naznačili rezultati istraživanja groblja u Bosanskoj krajini (MILETIĆ, 1980., 154., n. 35.), odnosno groblja kraj Sárbogárda u susjednoj Mađarskoj (ÉRY, 1967. 103., tab. XXX., 3).

Zanimljivo je kako pojedinačne bušene kauri-pužiće ili ogrlice od njih izrađene susrećemo veoma rano, već u svezi sa Skitima i Sarmatima, a prema uvjerenju nekih mađarskih arheologa taj se nakit u Karpatskoj kotlini udomaćio doseljavanjem Mađara, kako to pokazuju staromađarska groblja Alfölda (SZÖKE, VANDOR, 1987., 148.). U Dunantulu se kauri-pužići pojavljuju sve do posljednje trećine XI. stoljeća (SZÖKE, VANDOR, 1987., 154.-155.).

Vratimo li se dravsko-savskom međurječju primjetit ćemo kako se, primjerice, u eponimskom groblju Bijelo Brdo II kauri-pužići pojavljuju na ogrlicama u grobnim cjelinama broj 15, 78, 93, 107 i 113, odnosno u grobnoj cjelini djeteta broj 202. Grobnu cjelinu broj 93 možemo uvrstiti u rano razdoblje I. stupnja bjelobrdске kulture, dok su grobne cjeline broj 78 i 113 uvrštene u svršetak I. stupnja (TOMIČIĆ, 1991., tab. 27.). Posebice je u tom kontekstu iskazljiva grobna cjelina broj 113 u kojoj je pronađen srebrni denar kralja Andrije I. (1046.-1061.), koji veoma pouzdano datira nalaz ogrlice od kauri-pužića (TOMIČIĆ, 1991., tab. 27.). Na taj način smo nazočnost kauri-pužića u nalazištu Bijelo Brdo II mogli dokazati od ranog razdoblja I. stupnja, potom tijekom I. stupnja do u II. stupanj bjelobrdске kulture, tj. do u doba vladavine kralja Andrije I.

U podravskom groblju kraj sela Josipovo (Ciganka) bušeni kauri-pužići su otkriveni u bogato opremljenoj grobnoj cjelini 9 u kojoj je ukopano dijete. Ukop je pouzdano datiran nalazom srebrnih denara ugarskog kralja Andrije I. (TOMIČIĆ, 1990., tab. X., 1), pa smo ga pouzdano vrstili u kasno razdoblje II. stupnja bjelobrdске kulture (TOMIČIĆ, 1990., tab. X., 2.).

Nalazi kauri-pužića na ogrlicama otkrivenim u grobnim cjelinama broj 193 i 215 mlađe razine pokopavanja u Mačvanskoj Mitrovici dokazuju dugotrajnu porabu te nakitne skupine. Posebice je znakovita grobna cjelina broj 215 unutar koje su, pored karičica tipa 18 i velikoformatne karike tipa 13,

⁷ Takva je pojava ogrlica tipa 41 a registrirana u grobljima Sárbogárd-Tringertanya, Nové Zámky i Székesfehérvár.

uz ogrlicu od staklenih zrnaca i kauri-pužića, pronađena četiri bušena denara vladara iz kuće Arpadovića, koji pripadaju razdoblju od kralja Kolomana (1095.-1114.) do Geze II. (1141.-1111.) (ERCEGOVIĆ-PAVLOVIĆ, 1980.). Kauri-pužiće iz Mačvanske Mitrovice možemo pouzdano datirati u drugu polovinu XII. stoljeća.

Nalaz kauri-pužića u groblju u Sv. Jurju u Trnju u Međimurju, koji su ondje otkriveni u grobnoj cjelini broj 8, uz facetirane perforirane poliedričke perle tipa 41 a, pripisali smo kasnom razdoblju II. stupnja bjelobrdске kulture.

Tijekom arheoloških istraživanja groblja u Sv. Jurju u Trnju otkrivena je u grobnoj cjelini 6 rustikalna inačica srebrne lijevane volinjske grozdolike naušnice (TOMIĆIĆ, 1990., slika 4.). Pored naušnice tipa 17 b dokazano je i postojanje ogrlice tipa 41 a i prstena tipa 35 (T. 1., 2). Ta se grobna cjelina može pouzdano datirati u kasnije razdoblje II. stupnja bjelobrdске kulture kako to pokazuje kronologijska tablica groblja Sv. Juraj u Trnju (tabla 1.).

Volinjske su naušnice na temelju Gieslerove tipologijske raščlambe označena kao tip 17 (GIESLER, 1981., 91.-93., 94. i d.). Pritom, postoji luksuzna inačica izvedena u tehnici granulacije i filigrana (17 a) i njezina rustikalna izvedba (17 b).

Lijeване rustikalne naušnice tipa 17 b posebice je omiljena nakitna tvorevina registrirana, zasad, na dvadesetak ranosrednjovjekovnih grobalja u međurječju Drave, Dunava i Save. U ovom radu nećemo podrobnije obratiti pozornost problemu grozdolikih naušnica tzv. volinjskog tipa, već ustvrditi kako se ta nakitna tvorevina pojavljuje tijekom iskazivanja bjelobrdске kulture od početka XI. stoljeća (VINSKI, 1970., 63., n. 101.; GIESLER, 1981., 100.), dakle tijekom I. i nastupa II. stupnja bjelobrdске kulture. Upravo u slučaju nalaza lijevane naušnice tipa 17 b u inventaru grobne cjeline moglo se dokazati dugotrajno postojanje te atraktivne nakitne tvorevine, koja je, zacijelo, postala široko rasprostranjen ukras ranosrednjovjekovne populacije, posebice, u međurječju Drave, Dunava i Save.

U grobnoj cjelini broj 9, pored para velikoformatnih karičica sa S petljom, otkriven je lijevani brončani prsten valovitog središnjeg grebena (T. 3., 1). Prema Gieslerovoj tipologijskoj podjeli ta inačica prstena nosi oznaku 34 b. Pojava te inačice prstena poznata je u međurječju Drave, Dunava i Save na dvadesetak nalazišta (TOMIĆIĆ, 1998., 99.). Na temelju provedene analize pojave prstena tipa 34 b diljem međurječja dokazana je njegova pojava u razdoblju od svršetka I. do svršetka ranijeg razdoblja II. stupnja bjelobrdске kulture.

Kao posebice rijedak nalaz izdvajamo brončani lijevani šestokraki perforirani privjesak nalik morskoj zvijezdi. Među nakitnim izrađevinama bjelobrdске kulture zasad nismo našli analogiju tom osebujnom unikatnom ukrasu. Ovaj rijedak nalaz, jamačno, dio od ogrlice od poliedričkih perforiranih perli iz ametista i fluorita, tvori s karičicama sa S-petljom (tip I i II), inventar pokojnice ukopane u grobnu cjelinu 5 (T. 1., 1). Zvezdolikom smo privjesku dodijelili tipološku oznaku 46.

Iz inventara grobne cjeline 29, koja je pripadala djetetu, izdvajamo osebujan nalaz perforiranog zuba derača, vjerojatno od psa. Taj nalaz upućuje na starije običaje (poganske) koji, dakako, nisu potpuno strani nosiocima bjelobrdске kulture.

Valja pripomenuti kako uslijed maloga sveukupnog broja nalaza otkrivenih u groblju u Sv. Jurju u Trnju, raspoložemo i s malim uzorkom za stvaranje pouzdanijih pretpostavki o nalazištu. Ipak, raznolikost nakitnih tvorevina pruža dosta čvrsta uporišta za dataciju barem istraženog dijela groblja.

Prigodom sastavljanja kombinacijsko-tipologijske tablice groblja Sv. Juraj u Trnju nailazi se na poteškoće. Naime, pojava, primjerice, naušnice tzv. volinjskog tipa rustikalne inačice (tip 17 b) u grobnoj cjelini 6 (T. 1., 2) u kombinaciji s trakastim prstenom tipa 35 i ogrlicom od poliedričnih perforiranih perli iz ametista i fluorita (tip 41 a), upućuje na postojanje jedne starije faze pokopavanja u groblju. Poznato je kako se naušnice tipa 17 b pojavljuju u I. stupnju bjelobrdске kulture. Podjednako, pojava prstena tipa 34 a u kombinaciji s velikoformatnim srebrnim naušnicama narebrene S-petlje u grobnoj cjelini broj 9 (T. 3., 1), sugerira mogućnost postojanja jedne mlađe faze pokopavanja.

Vrednovanjem svekolikog inventara istraženog dijela groblja dobivena je kombinacijsko-tipologijska tablica, koja se temelji na apsolutno kronologijskoj shemi koju je predložio J. Giesler kao i naših istraživanja fenomena bjelobrdске kulture u međurječju (tabla 2.). Iz priložene tablice proizlazi kako se u tom dijelu groblja ukopavalo pokojnike potkraj trajanja II. stupnja bjelobrdске kulture, točnije u kasnijem razdoblju toga stupnja.

Anketiranje pučanstva unutar sela Sv. Juraj u Trnju pokazalo je mogući areal rasprostiranja groblja, pa možemo predmnijevati njegovu veličinu. Međutim, uslijed gustog naseljavanja prostora današnjeg sela i stalne izgradnje, teško je moguće očekivati daljnja arheološka istraživanja. Možemo samo pretpostaviti, kako je postojalo starije razdoblje pokopavanja u groblju, na što upućuju poneke otkrivene ukrasne tvorevine. Te su nakitne tvorevine primjerene ranijim razdobljima I. stupnja bjelobrdске kulture. Relativno bogati inventar otkrivenih grobnih cjelina upućuje i na pretpostavku o postojanju bogate ruralne zajednice, koja je potkraj XI. stoljeća pokopavala pokojnike na groblju pokraj onodobnog sela.

Prigodom sastavljanja kombinacijsko-tipologijske tablice groblja u Sv. Jurju u Trnju nailazi se na zanimljive detalje. Naime, pojava, naušnice tzv. volinjskog tipa rustikalne inačice (tip 17 b) u grobnoj cjelini 6 (T. 1., 2) u kombinaciji s trakastim prstenom tipa 35 i ogrlicom od poliedričnih perforiranih perli iz ametista i fluorita (tip 41 a), upućuje na postojanje jedne mlađe faze pokopavanja u groblju. Poznato je kako se naušnice tipa 17 b pojavljuju u I. stupnju bjelobrdске kulture. Podjednako i pojavu prstena tipa 34 a u kombinaciji s velikoformatnim srebrnim naušnicama narebrene S-petlje u grobnoj cjelini broj 9 (T. 3., 1) valja dovesti u svezu s tim razdobljem pokopavanja.

Iz kronologijsko-tipologijske tablice groblja Sv. Juraj u Trnju (tabla 1.) proizlazi i mogući vremenski okvir unutar kojega se u istraženom dijelu groblja obavljalo pokopavanje. S obzirom da analizirane ukrasne tvorevine, poput karičica sa S-petljom (tip I-II), ogrlice od perforiranih facetiranih poliedričkih ametistinih i fluoritnih perli (tip 41 a), lijevane rustikalne inačice volinjskih naušnica (tip 17 b) i lijevani prsten (tip 34 a), obuhvaćaju glavninu doba pokopavanja u poznatom dijelu groblja. Tablica nalazišta pokazuje kako je vjerojatni

početak pokopavanja bio potkraj kasnog razdoblja I. stupnja bjelobrdске kulture, vjerojatno oko godine 1015.-1020.

Gornja je granica pokopavanja u groblju određiva na temelju doba pojavljivanja tih nakitnih skupina do približno 1080.-1090. godine, a posebice pojavom prstena tipa 35 u grobnoj cjelini broj 6 u kombinaciji s naušnicom tipa 17 b i ogrlicom tipa 41 a (T. 1., 2). Prsteni tipa 35 pojavljuju se tijekom kasnog razdoblja II. stupnja bjelobrdске kulture, dakle približno od 1070. do 1100. godine. Tako i svršetak ukopavanja možemo datirati unutar tog vremenskog okvira.

Iz kronologijsko-tipologijske tablice groblja bjelobrdске kulture, otkrivenog u središtu međimurskog sela Sv. Juraj u Trnju (tabla 1.), proizlazi kako je ono korišteno od svršetka vladavine hrvatskog kralja Mihajla Krešimira III. (1000.-1030.) pa približno do svršetka vladavine kralja Petra Krešimira IV. (1058.-1074.), odnosno početka kraljevanja Dmitra ili Zvonimira (1074.-1093.).

U slučaju groblja u selu Sv. Juraj u Trnju riječ je, vjerojatno, o tzv. crkvenom groblju, koje je nekoć, tijekom XI. stoljeća, bilo raspoređeno oko prvobitnog, jamačno predromaničkog sakralnog objekta. Taj se rani objekt nalazio nešto podalje od srednjovjekovnog sela Trnovca (Turninca) uz desnu obalu vijugavog toka rječice Sratke. Ranosrednjovjekovno selo Trnovec nalazilo se na lijevoj obali Sratke. S obzirom na tradiciju i važnost tog sela i postojanje župne crkve s veoma ranim naslovnikom, kojega navodi i popis župa goričkog arhidakona Ivana iz 1334. godine, groblje je vjerojatno predstavljalo središnje ukopište za nekolicinu okolnih srednjovjekovnih sela.

U detalju opreme interijera crkve Sv. Jurja u Trnju - kamenici, koju pridržava kasnogotički anđel, možemo tragati i za mogućnošću postojanja nekog ranijeg - sakralnog objekta. Ta se crkva nalazila u župi koja se u kanonskim vizitacijama iz 1640. godine javlja pod latinskim nazivom "*ecclesia sancti Georgii in Spinis*" (KOLARIĆ, 1984., 24.), a godine 1703. spominje se pod imenom "*Ecclesia parochialis S. Georgii Militis et Martiris in Spinis aliter in Turninczy*". Je li *Turninč* ili *Thwrnyncz* iz popisa župa 1501. godine stariji oblik naziva sela Turninc, koji je tijekom vremena poprimio novi oblik *Trnje* i kojem je dodano ime župne crkve važne za sedam okolnih sela?

Izuzetno pogodan položaj srednjovjekovnog sela Trnovca uz onodobnu važnu prometnicu, koja je povezivala prostor Međimurja, dakle integralnog dijela srednjovjekovne Hrvatske, preko rijeke Mure s Ugarskim Kraljevstvom, uvjetovao je rani postanak sela kasnijem središtu okolnih naselja. Može li se u činjenici da se još danas pokopavaju pokojnici iz okolnih sela na groblju u Sv. Jurju u Trnju, tražiti korijene tom običaju već u otkrivenom groblju iz XI. stoljeća, dakle, u pripadajućem crkvenom groblju (*njem.* Kirchhof)? U tom se groblju, možda već prema zakonskom propisu hrvatsko-ugarskog kralja Ladislava I. (1077.-1095.) određuje pokopavanje *ad ecclesiam* za desetak okolnih sela. Međutim, tek dekretom kralja Kolomana (1095.-1116.), taj se obvezni način pokopavanja "...*in atris ecclesiarum*..." primjenjuje i u međurječju Drave, Dunava i Save (BONA, 1984., 288.). Kako je i prostor Međimurja tijekom vladavine Ladislava I. uklopljen u Zagrebačku biskupiju, to je i na tom dijelu povijesno hrvatskog ozemlja u sklopu Ugarsko-hrvatskog kraljevstva Kolomanov dekret našao primjenu.

LITERATURA

- BONA, I., 1984., Bemerkungen zum I. Bd. des Werkes: Das Landnahme- und Früharpadenzzeitliche Fundmaterial Ungarns, *Acta Archaeologica Academiae Scientiarum Hungaricae* 36, Budapest
- BRUNŠMID, J., 1903.-1904., Hrvatske sredovječne starine, *VHAD*, n. s. VII. (1903.-1904.), Zagreb, 30.-97.
- BUTURAC, J., 1944., Popis župa zagrebačke biskupije od god. 1334., *Zbornik zagrebačke biskupije 1094.-1944.*, Zagreb, 409.-454.
- ERCEGOVIĆ-PAVLOVIĆ, S., 1980., Les nécropole romaines et médiévales de Mačvanska Mitrovica, *Sirmium XII.*, Recherches archéologiques en Sirmie, Beograd
- ÉRY, K. K., 1967., Rekonstruktion on the tenth century population of Sárbogard on the basis of archaeological and anthropological data, *Alba Regia VIII.-IX.*, Székesfehérvár
- GIESLER, J., 1981., Untersuchungen zur Chronologie der Bijelo Brdo - Kultur, (Ein Beitrag zur Archäologie des 10. und 11. Jahrhunderts im Karpatenbecken), *PZ* 56. Band 1981, Heft 1, Berlin-New York
- HORVAT, A., 1956., *Spomenici arhitekture i likovnih umjetnosti u Medimurju*, Zagreb
- HORVAT, R., 1944., *Povijest Međimurja*, Zagreb
- HOMEN, Z., 1984., Pokusno sondiranje na ranosrednjovjekovnoj nekropoli u Popovcu, *Muzejski vjesnik* 7, Čakovec, 49.-52.
- KRČELIĆ, B. A., 1770., BALTHASARIS ADAMI KERCESELICH *De Corbavia Historiarum cathedralis ecclesiae Zagrabensis* I. 1., Zagrabiae
- KOLARIĆ, J., 1984., *SVETI JURAJ U TRNJU*, Kratki pregled povijesti župe, Zagreb
- MILETIĆ, N., 1967., Slovenska nekropola u Gomjenici kod Prijedora, *GZMBIHS* (Arheologija), Sv. XXI/XXII., Nova serija, Sarajevo, 81.-154.
- MILETIĆ, N., 1980., Slovenska nekropola u Mahovljanima kod Banjaluke, *GZMBIHS* (Arheologija), Sv. XXXIV./1979., Nova serija, Sarajevo, 137.-160.
- RAČKI, F., 1872., Popis župa zagrebačke biskupije 1334. i 1501. godine, *Starine IV.*, Zagreb
- SZÖKE, B., 1962., A honfoglaló és kora Árpád-kori magyarországi régészeti emlékei. *Régészeti tanulmányok* I., Budapest
- SZÖKE, B. M. - VANDOR, L., 1987., Pustaszentlászló Árpád-kori temetője, *Fontes Arch. Hung.*, Budapest, 147.-150.
- ŠEPER, M., 1955., Neki neobjavljeni nalazi ranog srednjeg vijeka iz Arheološkog muzeja u Zagrebu, *Tkalčićev zbornik* I., Zagreb, 45.-57., slika 6.-7.
- ŠMALCELJ, M., 1986., Đelekovec-Ščapovo, u katalogu izložbe "40 godina arheoloških istraživanja u sjeverozapadnoj Hrvatskoj", Koprivnica, 132.
- TKALČIĆ, I., 1873., *Monumenta historica episcopatus Zagrabensis* I., Zagreb
- TOMIČIĆ, Ž., 1985., Ranosrednjovjekovno groblje na redove u Jurju u Trnju, *Muzejski vjesnik* 8, Koprivnica, 59.-61.
- TOMIČIĆ, Ž., 1985. a, Juraj u Trnju - ranosrednjovjekovno groblje na redove, *Obavijesti HAD*, god. XVII., br. 1, Zagreb, 26.-27.
- TOMIČIĆ, Ž., 1986., Juraj u Trnju, u katalogu izložbe "40 godina arheoloških istraživanja u sjeverozapadnoj Hrvatskoj", Koprivnica, 136., slike 36. i 82.
- TOMIČIĆ, Ž., 1986. a, Srednjovjekovni arheološki izvori u međurječju Mure i Drave - prikaz rezultata novijih istraživanja, ARHEOLOŠKA ISTRAŽIVANJA U PODRAVINI I KALNIČKO-BILOGORSKOJ REGIJI, *Izdanja HAD* 14., Zagreb, 115.-129.
- TOMIČIĆ, Ž., 1989., *Arheološka slika međurječja Mure, Drave, Dunava i Save u svjetlosti materijalnih izvora bjelobrdskog kulturnog kompleksa* (rukopis disertacije), Zagreb
- TOMIČIĆ, Ž., 1990., Prilog istraživanju kronologije srednjovjekovnog groblja Lijeva bara u Vukovaru - Hommage à Vukovar, *ShP*, ser. III., sv. 20. (1990.), Split, 1992., 111.-189.

- Tomičić, Ž., 1990. a, Tragom novijih istraživanja bjelobrdske kulture u slavonskom dijelu Podravine, /RECENT RESEARCH OF THE BIJELOBRDO CULTURE IN SLAVONIAN PODRAVINA (THE DRAVA VALLEY)/, *PRILOZI 7.*, Zagreb, 85.-106.
- Tomičić, Ž., 1991., Novi prilozi vrednovanju ostavštine srednjovjekovnog groblja Bijelo Brdo II., /New Contributions to the Evaluation of the Remains of the Mediaeval Cemetery Bijelo Brdo II/, *PRILOZI 7.*, Zagreb, 95.-148.
- Tomičić, Ž., 1996., Na tragu bjelobrdske kulture u Kalničkom Prigorju, *ShP*, ser. III., sv. 21., Split, 1995. (1996.), 99.-122.
- Tomičić, Ž., 1998., Ranosrednjovjekovno groblje Zvonimirovo - *Veliko Polje*, prinos poznavanju bjelobrdske kulture u podravskom dijelu Slavonije, /Der frühmittelalterliche Friedhof Zvonimirovo-Veliko Polje, ein Beitrag zu den Erkenntnissen über die Bijelo Brdo-Kultur in der slawonischen Podravina/, *Pril. Inst. arheol. Zagrebu* 13.-14./1996.-1997./, Zagreb, 91.-120.
- VINSKI, Z., 1970., O postojanju nakita starohrvatskog doba u Sisku /Zur Frage des Bestehens von Schmuckwerkstätten aus altkroatischer Zeit/, *VAMZ*, IV., Zagreb, 45.- 91., tab. I.-VIII.

ZUSAMMENFASSUNG

DER FRÜHMITTELALTERLICHE FRIEDHOF IN SV. JURAJ U TRNJU IN MEĐIMURJE - EIN BEITRAG ZUR DATIERUNG DER FUNDSTELLE

Mitten im Dorf Sv. Juraj u Trnju in Međimurje, im Herzen dieser archäologisch außerordentlich reichen nördlichsten Spitze Kroatiens wurde im Herbst 1983 beim Bau der Ortsschule, südlich der Pfarrkirche des hl. Georg (kroatisch: sv. Juraj - *Anm. Übers.*), ein Segment eines einst bestimmt größeren Reihengräberfeldes aufgefunden. Diese Fundstelle wurde nach den im Spätherbst 1983 durchgeführten Versuchssondierungen (Tomičić, 1985, 59.-61) und darauffolgenden systematischen archäologischen Forschungen - durchgeführt im Sommer 1984 (Tomičić, 1985a, 26.-27; dito, 1986, 136., Abb. 36, Abb. 82) - als frühmittelalterlicher Friedhof der Bjelobrdokultur identifiziert (Tomičić, 1990, 115.-120.). Systematische archäologische Forschungen im Umkreis der Ortsschule im Dorf Sv. Juraj u Trnju, die im Sommer 1984 organisiert wurden, haben in den Gebieten südlich der Kirche des hl. Georg und dem damaligen internationalen Verkehrsweg Čakovec - Goričan - Nagy Kanisza, beziehungsweise westlich am Fundament des Kirchturms entlang, eine Fläche von 240 m² (Abb. 1) umschlossen. 40 Grabeinheiten wurden aufgefunden und mit archäologischen Methoden erforscht (Abb. 2). Im südlichen Teil des Forschungsgebietes wurden 36 Grabeinheiten entdeckt (Abb. 3). Das erforschte Gebiet stellt ein Segment eines einst größeren Reihengräberfeldes dar, in dem die Gräberreihen mit Skelettgräbern, aufgefunden in variierenden Tiefen von 0,70 bis 0,90 m, deutlich zu erkennen waren. Obwohl keine anthropologische Analyse durchgeführt wurde, konnte man trotzdem 19 weibliche und 5 männliche Skelette verschiedenen Lebensalters sowie 3 Kinderskelette durch Autopsie vor Ort feststellen. Die Lage der Leichname war in ost-westlicher Richtung, mit den Köpfen nach Westen hin ausgerichtet.

Der Friedhof erstreckte sich einst elliptisch von Ost nach West, um den Grundriss der Kirche herum. Diese Lage wurde neben den archäologischen Forschungen auch durch die Ergebnisse einer Umfrage unter der Bevölkerung bestätigt. In 11 von insgesamt 40 im Laufe der Forschungen aufgefundenen Grabeinheiten wurden archäologische Funde registriert. Größtenteils sind das Schmuck-Gegenstände, die man in mehrere Gruppen einteilen kann. Neben Ohrringen mit S-Schlaufen (Typ I und II) wurde auch der silberne gegossene Ohrring rustikaler Variante des wolhinishen Typs (Typ 17b) aufgefunden, des weiteren auch Halsketten mit perforierten polyedrischen Perlen aus Halbedelsteinen Amethyst und Fluorit (Typ 41a), kombiniert mit Kauri-Schnecken sowie Halsketten mit verschiedenartigen Perlen aus Ton oder geblasenem Glas (Typ 39-40). Es wurde auch als Unikat ein Exemplar eines sechsarmigen sternförmigen Anhängers aus gegossener Bronze aufgefunden, außerdem ein einfacher Ring aus Bandblech mit eingeschnittenen zickzackförmigen Verzierungen (Typ 35).

Der Ausgangspunkt für die Analyse der materiellen Kultur, die im Reihengräberfeld in Sv. Juraj u Trnju aufgefunden wurde, sind Funde aus einigen aussagefähigeren Grabeinheiten (T. 1. - T. 3.). Auf dem Lageplan des Gräberfeldes ist das erforschte Segment eines größeren Reihengräberfeldes dargestellt, wo fünf

von Norden nach Süden verteilte Gräberreihen entdeckt wurden (Abb. 3).

Die Verteilung der Funde auf dem Gräberfeld ist aus dem beigelegten Lageplan ersichtlich (T. 4.). Diese Verteilung ist für die allgemeine Vorstellung über die angenommene Reihenfolge der Beisetzung auf dem Gräberfeld, bzw. für die Ermittlung des Beginns und der Dauer der Benutzung des Gräberfeldes besonders wichtig.

Es muss gleich gesagt werden, dass wir aufgrund der geringen Gesamtzahl von Funden aus dem Gräberfeld in Sv. Juraj in Trnje nur über eine kleine Auswahl an Musterstücken verfügen, und daher keine zuverlässigeren Aussagen treffen können. Die Vielfalt der Schmuckstücke bietet jedoch ziemlich feste Ausgangspunkte für die Datierung der erforschten Teile des Gräberfeldes.

Beim Zusammenstellen der kombinations-typologischen Tabelle für den Friedhof Sv. Juraj in Trnje sind Schwierigkeiten aufgetreten. Nämlich der Fund z. B. des Ohringes des sog. wolhinschen Typs in rustikaler Variante (Typ 17b) in der Grabeinheit 6 (T. 1., 2.), in der Kombination mit dem bandförmigen Ring des Typs 35 und der Halskette mit polyedrischen perforierten Perlen aus Amethyst und Fluorit (Typ 41a) weist auf eine ältere Bestattungsphase auf diesem Gräberfeld hin. Es ist bekannt, dass die Ohringe des Typs 17b auch in der I. Stufe der wolhinschen Kultur vorkommen. Ähnlich lässt der Fund eines Ringes des Typs 34a in Kombination mit großformatigen silbernen Ohringen mit gerippter S-Schleufe in der Grabeinheit Nr. 9 (T. 3., 1.) auf eine jüngere Bestattungsphase schließen.

Durch die Bewertung des Gesamtinventars des erforschten Teils des Friedhofs wurde eine kombinations-typologische Tabelle erstellt, die auf einem absolut chronologischen, von J. Giesler vorgeschlagenen Schema sowie auf unseren Erforschungen des Phänomens der wolhinschen Kultur im Deltaland (Tabelle 2.) beruht. Aus der beigelegten Tabelle ist ersichtlich, dass die Verstorbenen in diesem Teil des Friedhofes um das Ende der II. Stufe der wolhinschen Kultur, genauer gesagt in der späteren Phase dieser Stufe, beigelegt wurden.

Der chronologisch-typologischen Tabelle des Friedhofs Sv. Juraj u Trnju (Tabelle 1.) ist auch der Zeitrahmen, in dem im erforschten Friedhofsteil die Beisetzungen erfolgt waren, zu entnehmen. Die analysierten Schmuckstücke, wie der Ohring mit S-Schleufe (Typ I-II) und die Halsketten aus perforierten facetierten polyedrischen Perlen aus Amethyst und Fluorit (Typ 34a) beziehen sich auf den Großteil der Beisetzungszeit im uns bisher bekannten Friedhofsteil. Die Tabelle der Fundstelle zeigt, dass der Beginn der Beisetzungen wahrscheinlich gegen Ende der Spätphase der I. Stufe der wolhinschen Kultur fällt, wahrscheinlich etwa 1015-1020. Die obere Grenze der Bestattungszeit kann aufgrund der erwähnten aufgefundenen Schmuckstücke bis zu ca. 1080-1090 festgestellt werden, insbesondere durch den Fund des Ringes, Typ 35 in der Grabeinheit 6 in der Kombination mit dem Ohring des Typs 17b und der Halskette des Typs 41a (T. 1., 2.). Die Ringe des Typs 35 tauchen im Laufe der Spätphase der II. Stufe der wolhinschen Kultur auf, also ab etwa 1070 bis 1100. Demzufolge können wir auch das Ende der Bestattungszeit innerhalb dieses Zeitrahmens datieren.

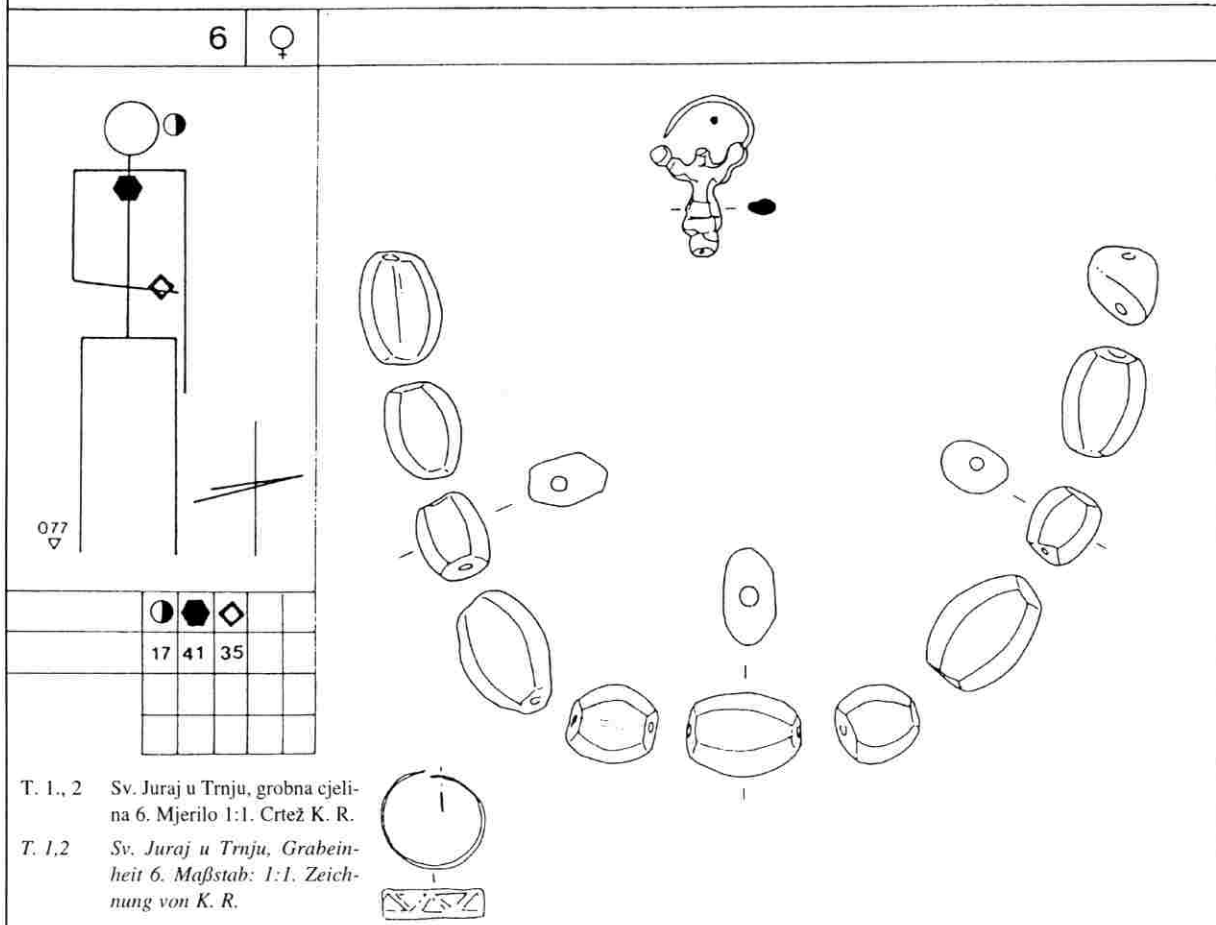
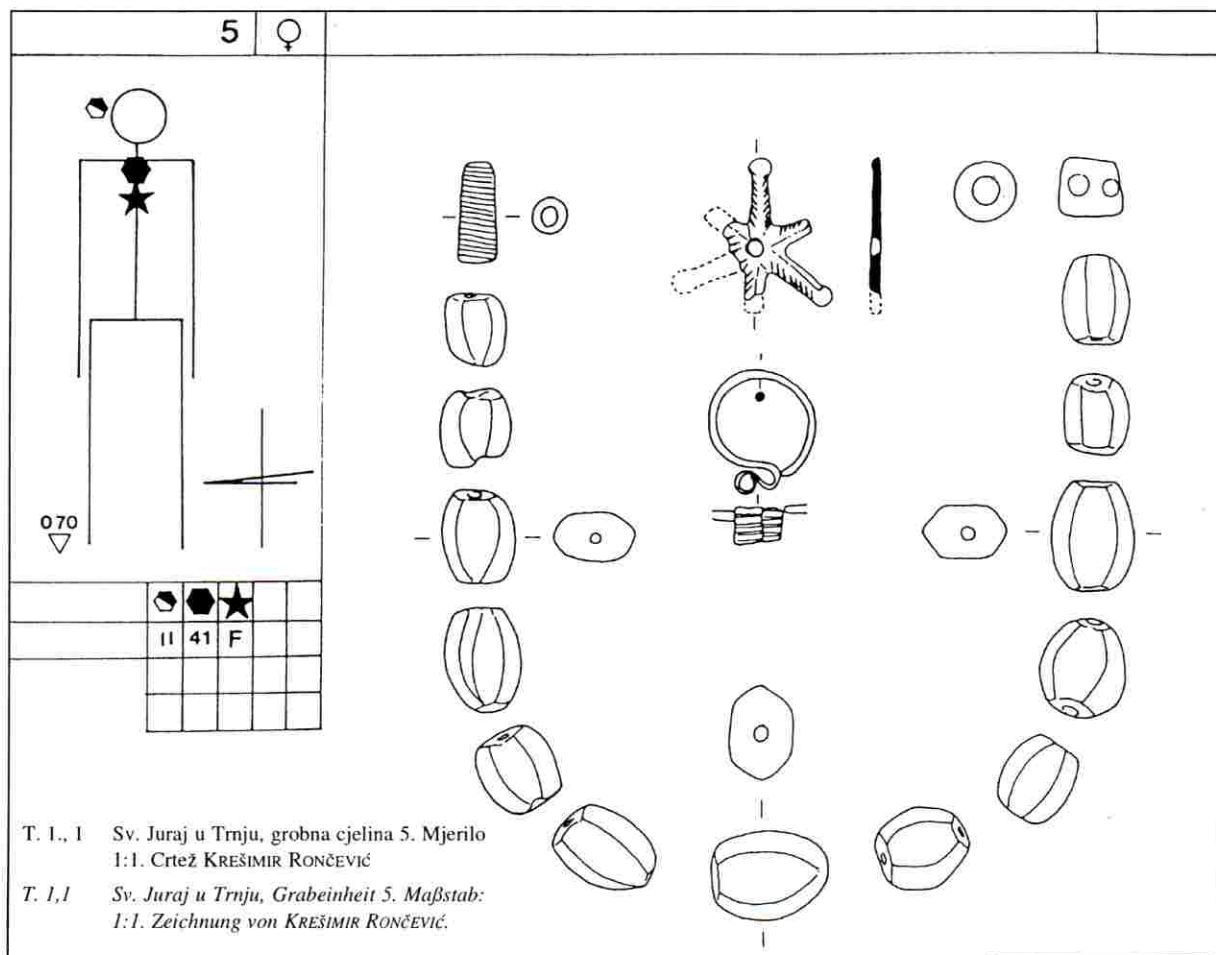
Aufgrund der beigelegten chronologisch-typologischen Tabelle über den Friedhof der wolhinschen Kultur, aufgefunden in der Mitte des Dorfes Sv. Juraj u Trnju in Medimurje (Tabelle 1),

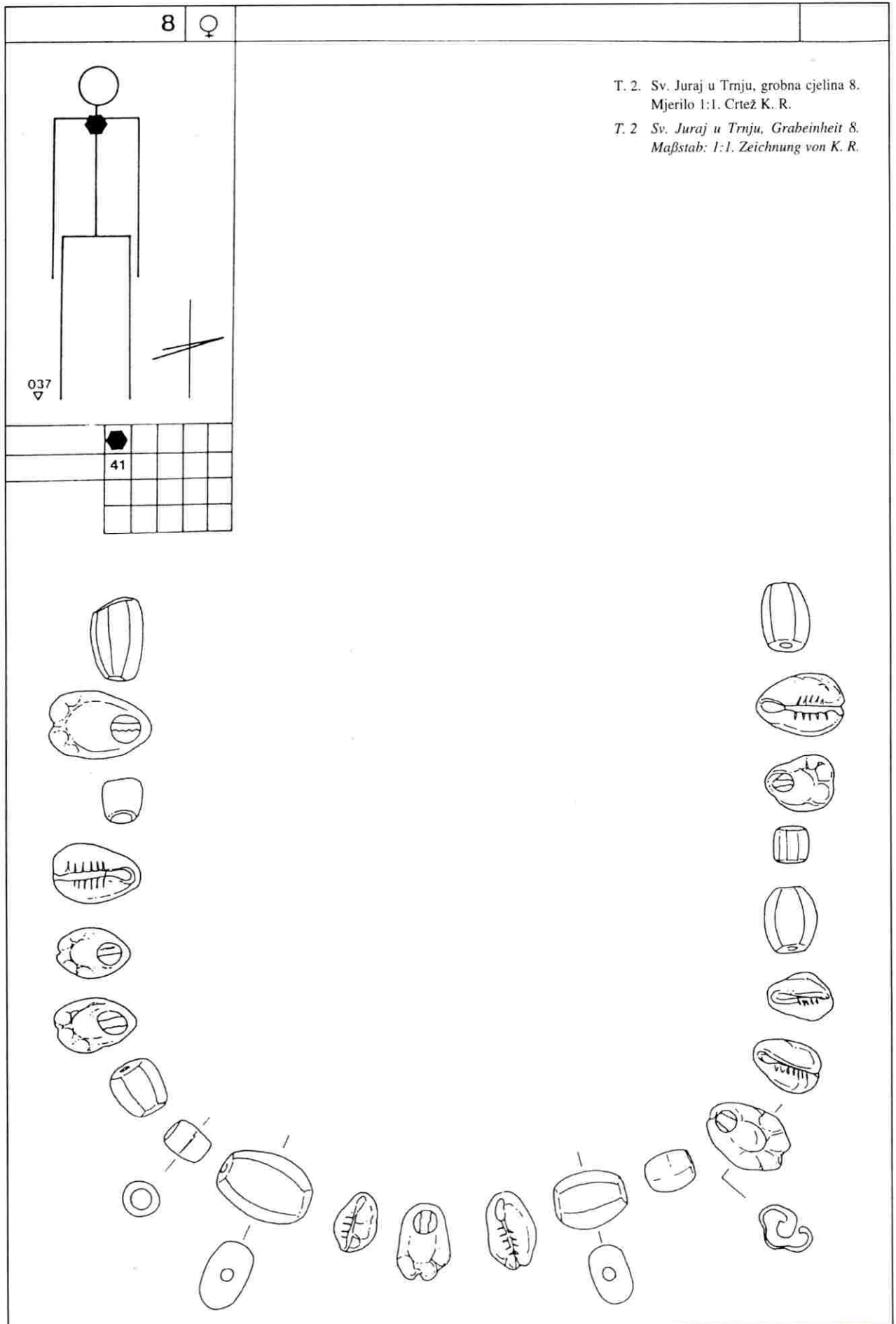
lässt sich feststellen, dass das Gräberfeld in der Zeitspanne zwischen dem Ende der Herrschaft des kroatischen Königs Mihajlo Krešimir III. (1000-1030) und ungefähr dem Ende der Herrschaft des Königs Petar Krešimir IV. (1058-1074), bzw. dem Beginn der königlichen Herrschaft von Dmitar oder Zvonimir (1074-1093) benutzt wurde.

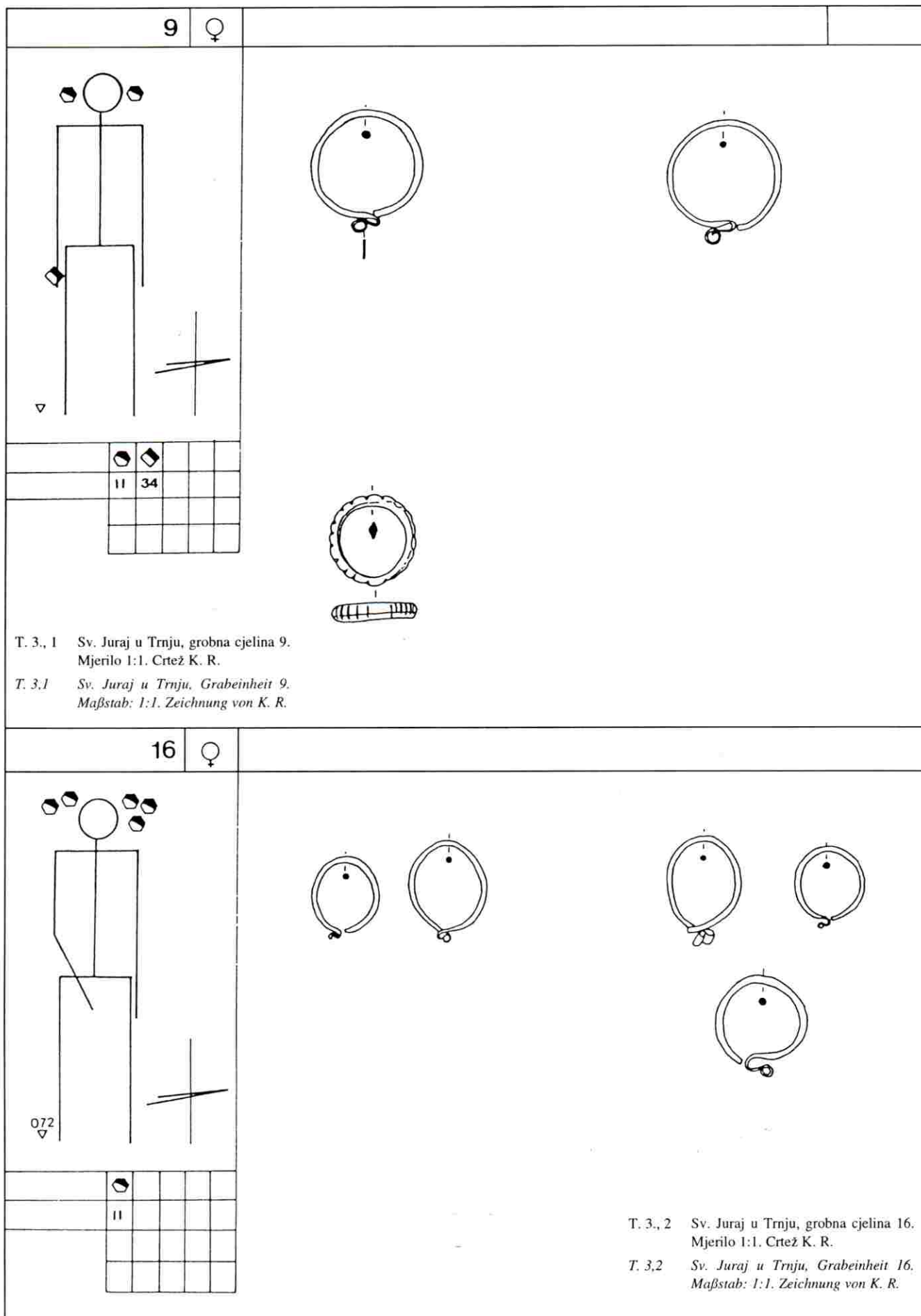
Beim Friedhof im Dorf Sv. Juraj u Trnju handelt es sich höchstwahrscheinlich um den sog. Kirchfriedhof, der einst, im Laufe des XI. Jahrhunderts, um einen ursprünglich zweifellos vorromanischen Sakralbau herum gelegen war. Dieses ursprüngliche Gebäude befand sich etwas weiter von dem mittelalterlichen Dorf Trnovec (Turninec) entfernt, auf dem rechten Ufer des mäandrierenden Laufes des Flüsschens Sratka, wo heute die Dorfkirche steht. Das frühmittelalterliche Dorf Trnovec lag auf dem linken Ufer des Flüsschens Sratka. Unter Berücksichtigung der Tradition und Bedeutung dieses Dorfes sowie der Tatsache, dass die Pfarrkirche sehr früh einen Titular hatte - der auch im durch den Archidiakon Ivan von Gorica verfassten Verzeichnis der Pfarren aus dem Jahre 1334 erwähnt wird -, kann man feststellen, dass der Friedhof wahrscheinlich als zentraler Friedhof für ein paar umliegende mittelalterliche Dörfer fungierte.

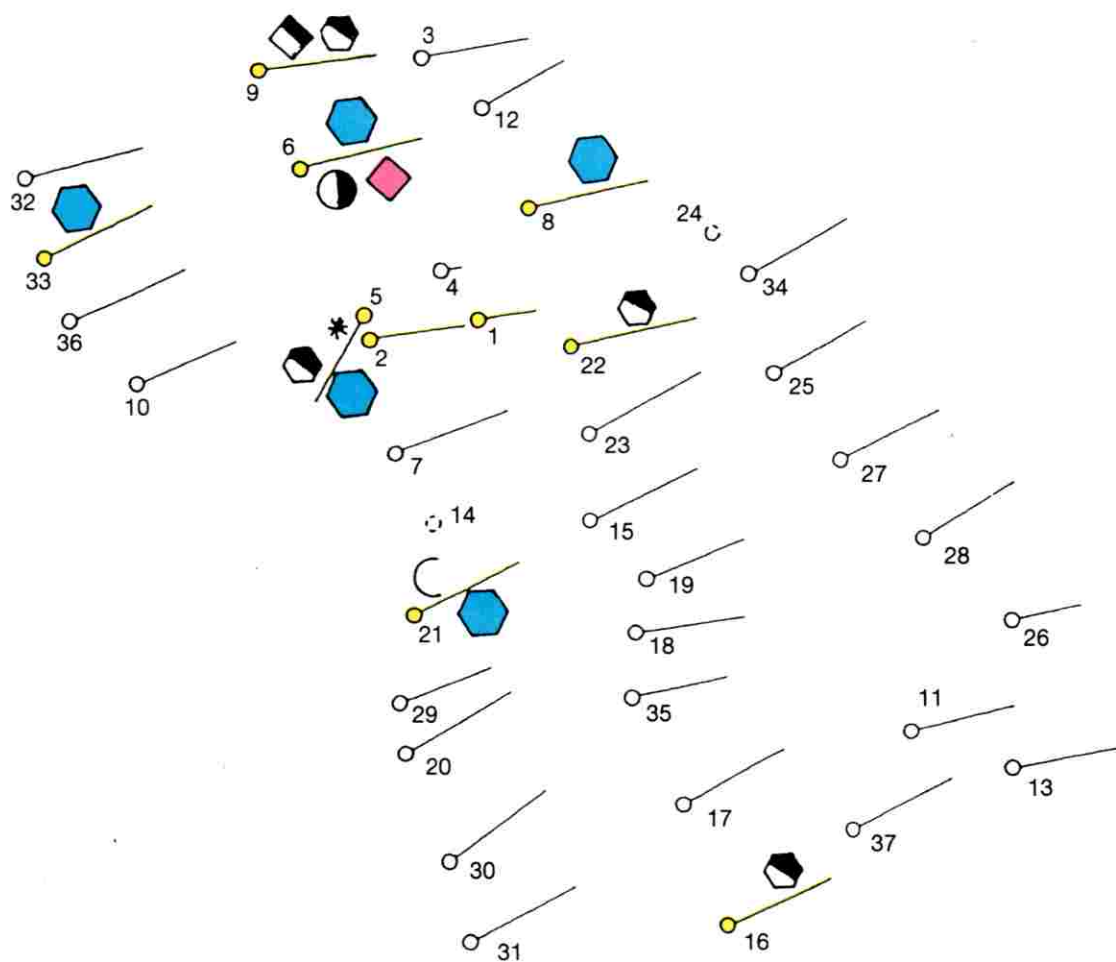
In einem Detail der Innenausstattung der Pfarrkirche Sv. Juraj in Trnje, einem kleinen, von einem spätgotischen Engel gehaltenen Stein, können wir nach Spuren eines möglichen früheren sakralen Gebäudes suchen. Diese Kirche mit sicher gotischen Stilmerkmalen befand sich in der Pfarre, die in kanonischen Visitationen aus dem Jahre 1640 unter der lateinischen Bezeichnung "*ecclesia sancti Georgii in Spinis*" (KOLARIĆ 1984, 24.) erscheint und im Jahre 1703 als "*Ecclesia parochialis S. Georgii Militis et Martiris in Spinis aliter in Turninczy*" erwähnt wurde. Sind die Namen *Turninec* oder *Thwrnyncz* aus dem Pfarrenverzeichnis aus dem Jahre 1501 eine ältere Form des Dorfnamens *Turninc*, der im Laufe der Zeit seine neue Form *Trnje* angenommen hat und dem der Name der Pfarrkirche beigelegt wurde - einer Kirche, die für sieben umliegende Dörfer wichtig war?

Die äußerst günstige Lage des mittelalterlichen Dorfes Trnovec an dem damals wichtigen Verkehrsweg entlang des Flüsschens Sratka, dem Weg, der das Gebiet von Medimurje - einem integralen Teil des mittelalterlichen Kroatiens - über den Fluss Mur mit dem ungarischen Königreich verbunden hat, wirkte sich entscheidend auf die frühe Entstehung des Dorfes aus, das dann zum Mittelpunkt für die umliegenden Dörfer wurde. Kann man in der Tatsache, dass die Verstorbenen aus den umliegenden Dörfern auch heute noch auf dem Friedhof in Sv. Juraj u Trnju begraben werden, nach Wurzeln dieses Brauches bereits im aufgefundenen Gräberfeld aus dem XI. Jahrhundert, d.h. im dazu gehörenden Kirchhof, suchen? Auf diesem Friedhof wurde vielleicht schon nach dem Gesetz des kroatisch-ungarischen Königs Ladislav I. (1077-1095) die Beisetzung *ad ecclesiam* für ungefähr zehn umliegende Dörfer verordnet. Jedoch wird diese vorgeschriebene Beisetzungsart "*...in atriis ecclesiarum...*" erst mit einem Dekret des Königs Koloman (1095-1115) auch im Delta von Drau, Donau und Save (BÓNA 1984, 288.) verordnet. Da das Gebiet von Medimurje unter der Herrschaft von Ladislav I. dem Zagreber Bistum zugeweiht wurde, hat auch in diesem Teil des historischen kroatischen Gebiets im Rahmen des Ungarisch-kroatischen Königreiches das Dekret von Koloman seine Anwendung gefunden.

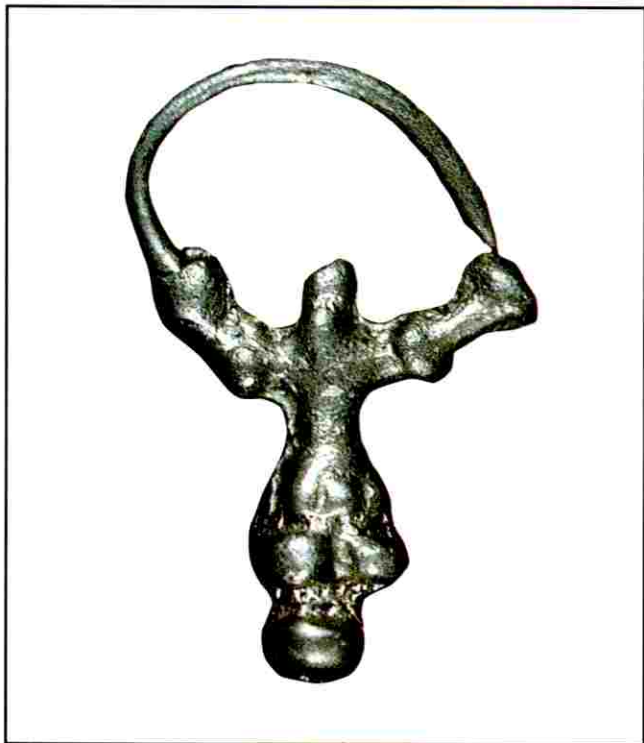

T. 4. Situacijski plan groblja u Sv. Jurju u Trnju s ucrtanim položajem predmetnih skupina. Crtež VLASTA ŽINIĆ-JUSTIĆ, d. i. a.

T. 4 Lageplan des Friedhofs in Sv. Juraj u Trnju mit eingetragener Lage der aufgefundenen Gegenstandsgruppen. Zeichnung von: VLASTA ŽINIĆ-JUSTIĆ, Dipl.-Ing. Arch.

SIMBOL																				
CODE N°	1	I-II	41	34	35	F	E													

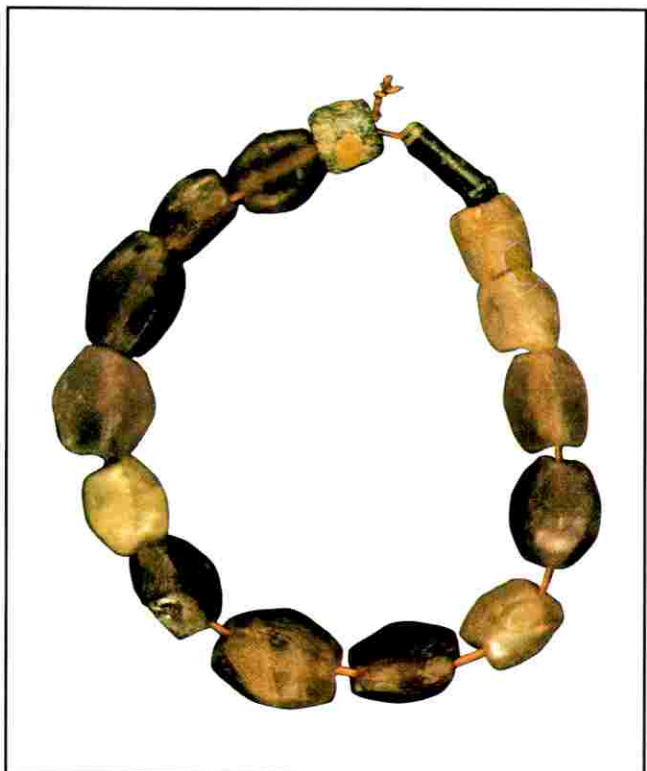
T. 5., 1 Sv. Juraj u Trnju, srebrna naušnica (tip 17 b) iz grobne cjeline 6. Snimio V. SOKOL

T. 5 Sv. Juraj u Trnju, silberner Ohrring (Typ 17b) aus der Grabeinheit 6. Aufgenommen von V. SOKOL

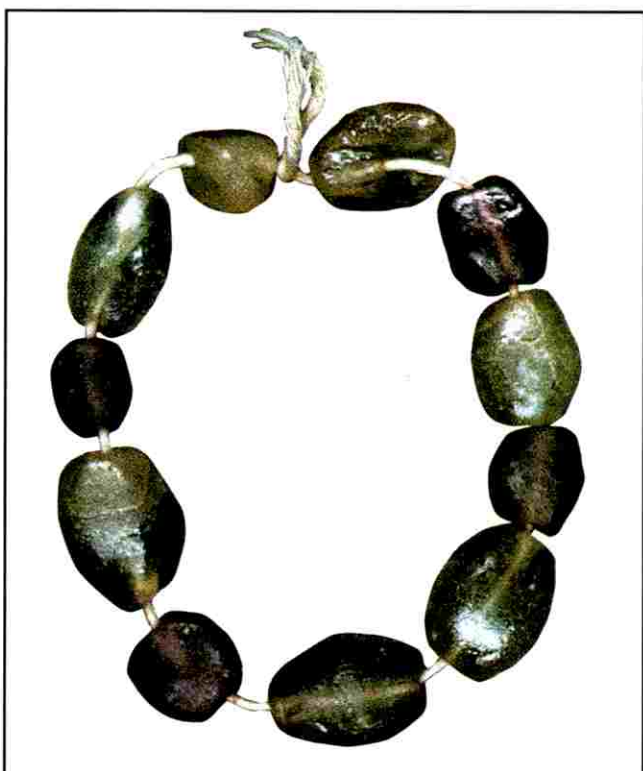
T. 5., 2 Sv. Juraj u Trnju, srebrne karičice sa S petljom (tip II) iz grobne cjeline 16. Snimio V. SOKOL

T. 5,2 Sv. Juraj u Trnju, silberne Ohrringe mit S-Schlaufe (Typ II) aus der Grabeinheit 16. Aufgenommen von V. SOKOL

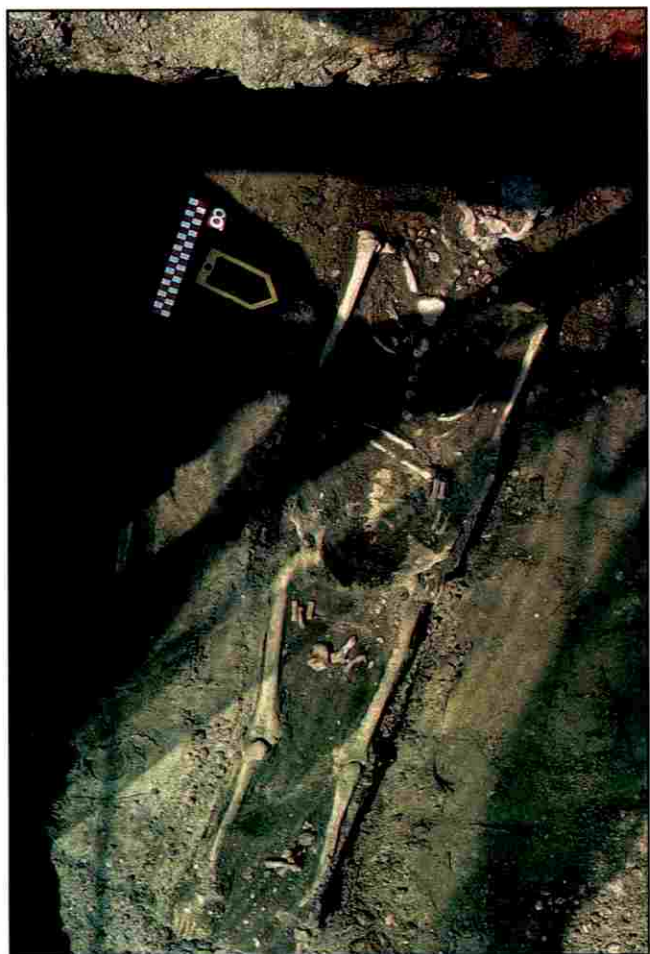
T. 5., 3 Sv. Juraj u Trnju, ogrlica od ametista i fluorita (tip 41 a) iz grobne cjeline 5. Snimio V. SOKOL

T. 5,3 Sv. Juraj u Trnju, Halskette aus Amethyst und Fluorit (Typ 41a) aus der Grabeinheit 5. Aufgenommen von V. SOKOL

T. 5., 4 Sv. Juraj u Trnju, ogrlica od ametista i fluorita (tip 41 a) iz grobne cjeline 6. Snimio V. SOKOL

T. 5,4 Sv. Juraj u Trnju, Halskette aus Amethyst und Fluorit (Typ 41a) aus der Grabeinheit 6. Aufgenommen von V. SOKOL

T. 6., 1 Sv. Juraj u Trnju, ortogonalni snimak grobne cjeline 8. Snimio V. SOKOL

T. 6,1 Sv. Juraj u Trnju, orthogonale Aufnahme der Grabeinheit 8. Aufgenommen von V. SOKOL.

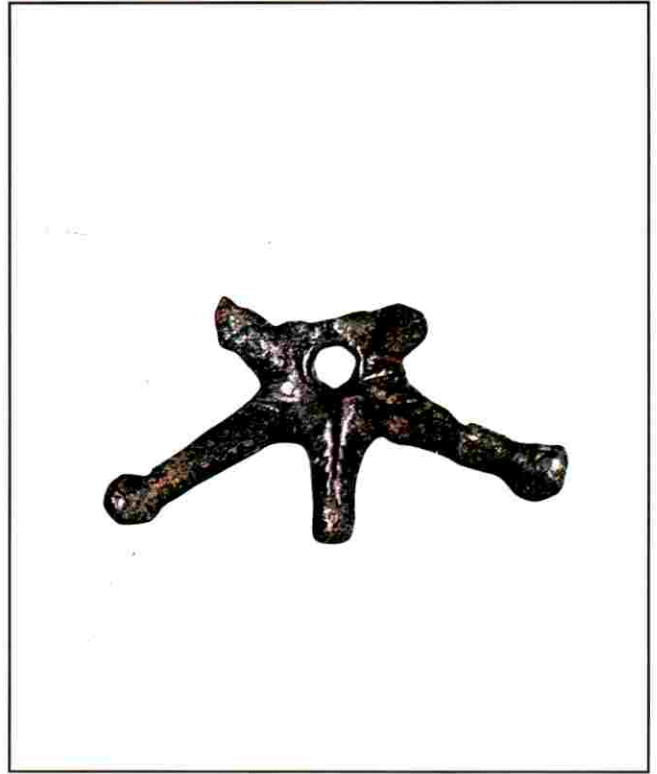
T. 6., 2 Sv. Juraj u Trnju, detalj grobne cjeline 8 s dijelovima ogrlice tipa 41 a. Snimio V. SOKOL

T. 6,2 Sv. Juraj u Trnju, Detail von der Grabeinheit 8 mit den Teilen der Halskette des Typs 41a. Aufgenommen von V. SOKOL.

T. 7., 1 Sv. Juraj u Trnju, ogrlica od ametista, fluorita i kauri-pužića iz grobne cjeline 8. Snimio V. SOKOL.

T. 7.,1 Sv. Juraj u Trnju, Halskette aus Amethyst, Fluorit und Kauri-Schnecke aus der Grabeinheit 8. Aufgenommen von V. Sokol.

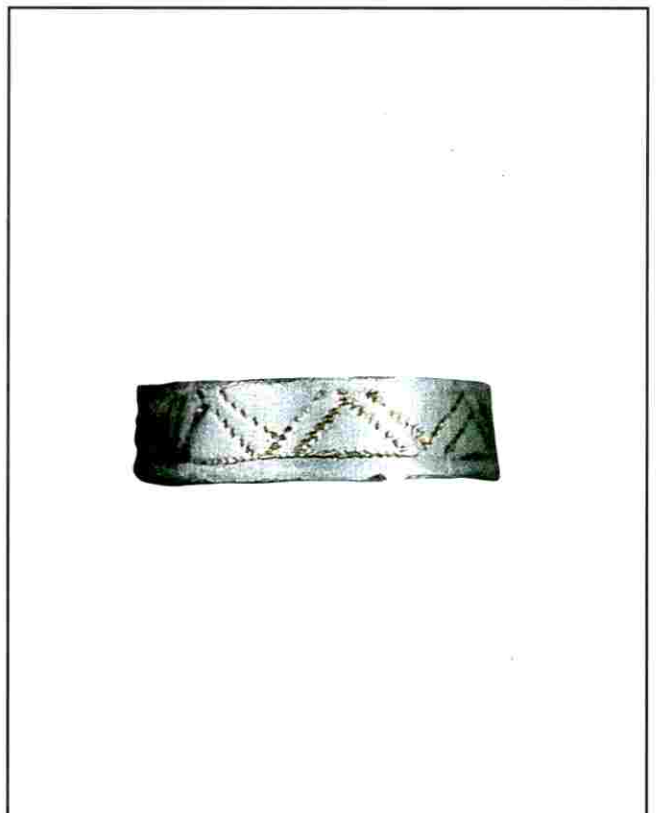
T. 7., 2 Sv. Juraj u Trnju, lijevani zvjezdoliki šestokraki privjesak s ogrlice. Snimio V. SOKOL.

T. 7.,2 Sv. Juraj u Trnju, gegossener sternförmiger, sechsarmiger Anhänger von der Kette. Aufgenommen von V. SOKOL.

T. 7., 3 Sv. Juraj u Trnju, brončani lijevani prsten tipa 34 (lijevo) iz grobne cjeline 9 i tipa 35 (desno) iz grobne cjeline 6. Snimio V. SOKOL.

T. 7.,3 Sv. Juraj u Trnju, gegossener Ring aus Bronze, Typ 34 (links) aus der Grabeinheit 9 und Typ 35 (rechts) aus der Grabeinheit 6. Aufgenommen von V. Sokol.

T. 7., 4 Sv. Juraj u Trnju, detalj s ukrasima prstena tipa 35 iz grobne cjeline 9. Snimio V. SOKOL.

T. 7.,4 Sv. Juraj u Trnju, Detail mit den Verzierungen des Rings, Typ 35 aus der Grabeinheit 9. Aufgenommen von V. SOKOL.

Tabla I. Tipologijsko-kronološka tablica ranosrednjovjekovnoga groblja u Sv. Jurju u Trnju. Crtič. Vlasta Žinic-Justić, d. i. a.

Tabelle I. Typologisch-chronologische Tabelle des frühmittelalterlichen Friedhofes in Sv. Juraj in Trije. Zeichnung: Vlasta Žinic-Justić, Dipl.-Ing. Arch.

SV. JURAJ U TRNJU											
HRVATSKI VLADARI	MIHAJLO KREŠIMIR II 969	STJEPAN DRŽISLAV 997	SVETISLAV	MIHAJLO KREŠIMIR III 1030	STJEPAN I 1058	PETAR KREŠIMIR IV 1074	DMITAR ZVONIMIR 1093	PETAR			
MAĐARSKI VLADARI	TAKSONY 972	GEZA 997	STJEPAN I SVETI 1038		SAMUEL PETAR 1046	ANDRIJA I 1061	SALAMON 1074	LADISLAV I 1095	KOLOMAN 1116		
J. GIESLER	RANA		BIJELO BRDO I			BIJELO BRDO II		KASNA			
CODE NR.	965	995	1030		1070		1100				
39 - 40											
34a											
I - II											
41a											
17b											
35											
FAZA STUPANJ	965	995	KASNA BIJELO BRDO I		1030	RANA BIJELO BRDO II		1070	KASNA		
BIZANTSKI VLADARI	ROMAN II, NIKIFOR IVAN CIMISK 976	BAZILIJE II 1025			KONST. VIII ROMAN III 1034	MIHAJLO IV, MIHAJLO V, KONSTANTIN IX, TEODORA, MIHAJLO VI 1081		ALEKSIJE I KOMNEN 1118	IVAN II KOMNEN 1143		
NJEMAČKI VLADARI	OTON I 973	OTON II 983	OTON III 1002	HENRIK II 1024	KONRAD II 1039	HENRIK III 1056	HENRIK IV 1106				

GRAVE N°	SIMBOL								CHRONOLOGY	
	17b	34a	35	46	I II	41	bead	tooth	PHASE	GIESLER
6	●		●			●			JURAJ U TRNJU I	△
8						●				LATE PHASE BIJELO BRDO II
22					●					
5				●	●	●				
9		●			●					
16					●					
33							●			
29							●	●		
									▽	

Tabla 2. Kombinacijsko-tipolojska tablica ranosrednjovjekovnoga groblja u Sv. Jurju u Trnju. CRTEŽ SILVIJA LEBARIĆ, d. i. a.

Tabelle 2. Kombinations-typologische Tabelle des frühmittelalterlichen Friedhofes in Sv. Juraj in Trnje. Zeichnung von: SILVIJA LEBARIĆ, Dipl.-Ing. Arch.

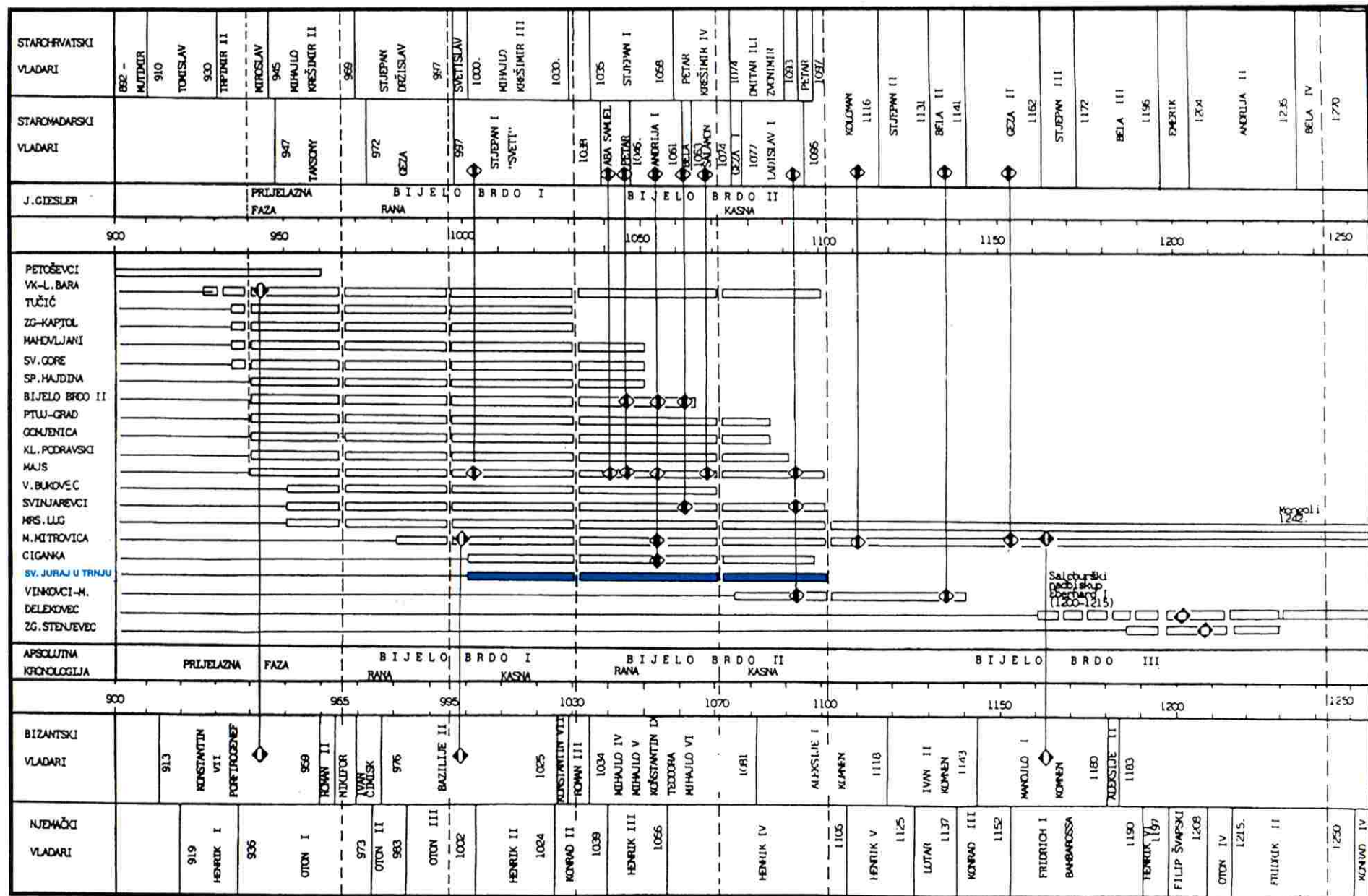

Tabla 3. Položaj groblja Sv. Juraj u Trnju u sklopu apsolutno-kronološkijske sheme bjelobrdske kulture.
Crtež SILVIJA LEBARIĆ, d. i. a.

Tabelle 3. Lage des Friedhofes Sv. Juraj u Trnju im Rahmen des absolut-chronologischen Schemas der
wolinischen Kultur. Zeichnung von: SILVIJA LEBARIĆ, Dipl.-Ing. Arch.